

CEZA HUKUKU İLKELERİNİN DİSİPLİN HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİ^(*)

Burç Volkan ZOR^(**)

Öz

Disiplin cezası vermekle görevli ve yetkili olan idareler hukuk devleti ilkesinin gereği olarak tüm eylem ve işlemlerinde hakkaniyetli ve hukuka uygun bir şekilde hareket etmelidir. Disiplin cezası işlemleri ile bir yandan kurum içi düzenin sağlanması ile bu düzenin idame ettirilmesi ve nihayetinde kamu yararının sağlanması amaçlanırken diğer yandan bireyin hakları korunmalıdır. Bu denkleştirmenin en iyi yolu da disiplin takibatlarında hukukun evrensel ilkeleri ve ceza hukuku ilkelerinden uygun düştüğü ölçüde faydalanılmasıdır.

Disiplin hukukuna hâkim olan ilkeler Anayasada özel olarak düzenlenmediği gibi, disiplin mevzuatlarında da açık olarak yer almamaktadır. Ancak doktrin ve içtihatlar incelendiğinde, Anayasa'nın 38'inci maddesi ile düzenlenen suç ve cezalara ilişkin esaslar ile diğer ceza hukuku ilkelerinin sadece ceza hukuku açısından geçerli olmadıklarını ve özlerine uygun düştüğü ölçüde disiplin hukukunda da uygulanabildiklerini görebiliyoruz. Çalışmada söz konusu ilkeler ceza ve disiplin hukuku açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve hangi ilkelerin disiplin hukukunda geçerli oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Disiplin, Disiplinsizlik, Disiplin Cezası, Disiplin Hukuku, Hukuk Devleti, Disiplin Hukuku İlkeleri.

(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 28.11.2021 - Kabul Edildiği Tarih: 13.02.2022.

Atıf Şekli: Burç Volkan Zor, "Ceza Hukuku İlkelerinin Disiplin Hukukunda Uygulanabilirliği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1, 2022, s. 201-250.

Bu çalışma, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku, Yüksek Lisans Programı kapsamında bitirme tezi olarak hazırlanan "Disiplin Hukukuna Hâkim Olan İlkeler" (2020) konulu çalışmadan derlenmiştir. Tez çalışmamdaki katkılarından dolayı danışman hocam Sayın Doç. Dr. Tahir Muratoğlu'na şükranlarımı sunarım.

(**) Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Isparta, Türkiye.

E-posta: burcvolkan@gmail.com.

Orcid: <http://orcid.org/0000-0003-0184-5008>.

ENFORCEABILITY OF CRIMINAL LAW PRINCIPLES IN DISCIPLINARY LAW

Abstract

Administrations that are authorized to impose disciplinary penalties must act fairly and legal in their actions, as required of law principles. While disciplinary actions is aimed at ensuring the internal order and maintaining them and finally public interest, the rights of the individual should be protected the other hand. The best way of this, to benefit from universal and criminal principles of law in disciplinary proceedings when necessary.

The principles of disciplinary law are not regulated in the Constitution, nor are they explicitly included in disciplinary legislation. However, when we examine doctrines and jurisprudence, we can see that principles regarding crimes and punishments regulated by Constitution article 38 and other criminal law principles are not only valid in criminal law, but can also valid in disciplinary law, as appropriate. In the study, these principles were evaluated comparatively in terms of criminal and disciplinary law.

Keywords

Discipline, Indiscipline, Disciplinary Punishment, Disciplinary Law, Rule of Law, Disciplinary Law Principles.

GİRİŞ

Bir kurum, kuruluş, organizasyon veya bir grup¹ içinde faaliyet gösteren her bireyin uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bu kurallara aykırı olan davranışlar disiplin yaptırımları uygulanmak suretiyle menedilmiştir. Uygulanan yaptırımların da yerinde ve hukuki olması gerekmektedir.

Disiplin cezaları ile kişilerin Anayasa ile güvence altına alınan birtakım haklarına müdahale edilebilmektedir. Örneğin; hizmet yerini terk etmeme cezası ile kişi özgürlüğü kısıtlanabilir veya meslekten çıkarma cezaları ile kamu görevine girme hakkına, aylıktan kesme cezaları ile kişinin mülkiyet hakkına müdahale edilebilir. Bu müdahale veya kısıtlamaların hukuka uygun ve hakkaniyetli bir şekilde yapılabilmesi için şüphesiz ki bazı hüküm, kural ve ilkelerin varlığı gerekir.

Disiplin hukuku ile ilgili usul ve esaslar, her kurumun iç düzeninin sağlanması için çıkarılan kanun veya kanuna dayanılarak çıkarılan düzenleyici işlemlerle hüküm altına alınmıştır. Disiplin hukukunun genel esaslarını veya disiplin hukukuna hâkim olan ilkeleri düzenleyen genel bir mevzuat bulunmamaktadır. Bu ilkeler suç ve cezalar için anayasal koruma altına alınan ilkelere, hukukun genel ilkelere ve disiplin hukukuna ilişkin yargı içtihatlarından çıkarılmaktadır.

Çalışmanın devamında disiplin hukukuna ilişkin bazı tanımlar yapılacak, disiplin hukuku ile ceza hukuku arasındaki ilişki, ceza hukukuna hâkim olduğu kabul edilen ilkelerin disiplin hukuku açısından da geçerli olup olmadıkları ile disiplin hukukunda nasıl uygulanmaları gerektiği hususları incelenecektir.

I. DİSİPLİN HUKUKUNA İLİŞKİN BAZI TANIMLAR

A. Disiplin ve Disiplin Hukuku

Disiplin kelimesi sözlükte “Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkı düzen, düzence, düzen bağı, zapturapt” veya “kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütü-

---

¹ Disiplin yaptırımlarının daha çok kamu görevlilerine karşı uygulandığı görülebilmektedir. Ancak bu yaptırımlar kamu görevlilerine özgü olmayıp tüm meslek grupları, birlikler, organizasyonlar, kurum veya kuruluşlarda uygulanabilmektedir. Disiplin hukukuna hâkim olan ilkeler de sadece kamu görevlilerini değil, bu yaptırımlar ile karşı karşıya kalan tüm herkesi korumakta ve bu kişilerin haklarına karşı güvence sağlamaktadır. Çalışmanın devamında kullanılacak kurum, kuruluş, grup gibi kelimeler özel bir gruba özgülenmemiş, bu kelimeler ile disiplin yaptırımı uygulanan herkese işaret edilmiştir.

nü"² şeklinde tanımlanmıştır. 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu'nun 13'üncü maddesinde ise disiplin kavramı "Kanunlara, nizamlara ve amirlere mutlak itaat ve astının ve üstünün hukukuna riayet demektir." şeklinde tanımlanmıştır. Zikredilen tanımlarda önceden belirlenen bazı kurallara uyulması durumuna vurgu yapılmıştır.

Disiplin hukuku ise disiplin kurallarının belirlenerek bu kurallara uymayanların müeyyideye tabi tutulmasını, bu müeyyidelerin uygulanması sırasında takip edilmesi gereken usul kurallarını ve uygulanan yaptırımlara karşı başvuru- labilecek hukuki yolları inceleyen bir bilim dalıdır.³

B. Disiplinsizlik (Disiplin Suçu)

Disiplin kavramının tanımından hareket edecek olursak, bir kurum veya kuruluşun iç düzeninin sağlanması amacıyla belirlenmiş olan kurallara aykırı hareket, eylem veya fiilleri disiplinsizlik olarak tanımlayabiliriz. Kanuni olarak ise 6413⁴ ve 7068⁵ sayılı Kanunların 3'üncü maddelerinde disiplinsizlik "disiplin cezası ile cezalandırılacağı ilgili kanunda özel olarak belirtilen⁶ fiil ve haller" şeklinde tanımlanmıştır.⁷

Disiplin mevzuatında veya bu konuda yapılan çalışmalarda disiplini bozan fiil veya eylemler disiplin suçu, disiplin tecavüzü veya disiplin kabahati adı al-

² Celal Işıklar, *Kamu Disiplin Yaptırımları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 48; başka bir tanıma göre: "Hukuki bir kavram olarak disiplin, hukuksal olarak istenmeyen bir eylemin sonucu olarak, söz konusu eyleme uygulanan yaptırımlar ve usul sistemidir". bkz. Olgun Değirmenci, *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 494; disiplin kelimesinin "öğretim konusu olan veya olabilecek bilgilerin bütünü, bilim dalı" şeklinde tanımı için bkz. Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, 2021, <https://sozluk.gov.tr/> (ET: 01.10.2021).

³ Tahir Muratoğlu, "Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 7, S. 30-31, s. 80.

⁴ 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu (T.C. Resmî Gazete, 16 Şubat 2013 ve 28561).

⁵ 7068 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında KHK'nın Kabul Edilmesine Dair Kanun (T.C. Resmî Gazete, 8 Mart 2018 ve 30354 Mükerrer).

⁶ Kanunda disiplin suçları için kıyas yapılabileceğine yönelik bir düzenleme yer aldığından özel olarak belirtilmeyen hallerin disiplinsizlik tanımı içine girmeyeceği düşünülmemelidir. Ceza hukuku ilkelerinin disiplin hukukunda uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi kapsamında "Kanunilik" ilkesinin incelendiği bölümde bu konuya ayrıca değinilecektir.

⁷ Olgun Değirmenci - Battalgazi Tanrıverdi, *TSK Disiplin Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 84.

tında da zikredilebilmektedir.⁸ Aslında disiplin suçu, disiplin tecavüzü veya disiplin kabahati de disiplinsizlik tanımı içinde yer alan kavramlardır. Disiplin işlemlerinde genellikle, disiplin cezası ile cezalandırılacak eylemler disiplin suçu olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu konuda son çıkarılan mevzuatlarda disiplin suçu yerine disiplinsizlik kelimesinin tercih edildiğini görebiliriz. Hem suç kavramının daha çok ceza hukukuna özgülenmiş bir kavram olması hem Kabahatler Kanunu kapsamında uygulanan idari yaptırımlar ile karıştırılmaması hem de disiplinsizlik kavramının disiplin kelimesinden türeyen bir kavram olması nedeniyle burada bu kavramlar yerine disiplinsizlik kavramı tercih edilmiştir.

C. Disiplin Yaptırımı ve Disiplin Cezası

Kurum içi düzenin sağlanması, kurallara aykırı davranışların engellenmesi ve bu davranışların cezalandırılması amacıyla tesis edilen, maddi bir ceza içeren veya içermeyen⁹ yaptırımları disiplin yaptırımı olarak tanımlayabiliriz. Genellikle disiplin hukuku ile ilgili mevzuatta disiplin yaptırımları, disiplin cezası olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında disiplin cezaları da birer disiplin yaptırımıdır. Ancak her disiplin yaptırımı bir disiplin cezası değildir.

Disiplin yaptırımları, disiplin tedbirlerini ve disiplin cezalarını içinde barındıran daha geniş bir kavramdır. Bir yaptırım, kurumun iç düzeninin sağlanması, korunması veya kural dışı davranışların önüne geçilmesi amacıyla tesis edili-

---

⁸ 657 sayılı Kanun, madde 125/6: “Özel kanunların disiplin suçları ve cezalarına ilişkin hükümleri saklıdır.”; 6413 sayılı Kanun, geçici 2’nci madde: “Her bir disiplin suçu, disiplin kabahati ve disiplin tecavüzü için ayrı ayrı dikkate alınmak üzere...”; 5275 sayılı Kanun, madde 22/1 “Hükümlülere, kuruma alındıklarında uygulanacak iyileştirme çalışmaları, disiplin suçları ve cezaları...” ifadelerine yer vermiştir. 6413 sayılı Kanunun 45’inci maddesi ile 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nun yürürlükten kaldırılan 162’nci maddesinde “disiplinsizlik” yerine “disiplin tecavüzü ve kabahat” kavramı kullanılmıştır. 6413 sayılı Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3’üncü maddesinin gerekçesinde de “Hâlen uygulanan disiplin mevzuatındaki disiplin suçu, disiplin kabahati ve disiplin tecavüzü şeklinde yapılan ayırım kaldırılmış ve disiplini bozan tüm fiil ve hâller disiplinsizlik kavramı altında birleştirilmiştir.” cümlelerine yer verilmiştir. 1632 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılan 162’nci maddesinde disiplinsizlik eylemleri ağırlık derecesine göre disiplin tecavüzü ve kabahatler olarak ikiye ayrılmıştı. Bkz. Olgun Değirmenci, “Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Kıyas Yetkisinin Sınırları”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 2015, S. 29, s. 15-18.

⁹ Maddi bir karşılığı olmayan bir eylem de disiplin yaptırımı olabilir. Örneğin, 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu’nun “Disiplin amirlerinin ikaz ve disiplin eğitime alma yetkisi” başlıklı 10’uncu maddesi şöyledir: “Amirlerin; maiyetine hatalarını göstermesi, maiyetini eleştirmesi, sözlü veya yazılı olarak ikazı disiplin cezası sayılmaz.” Buna göre disiplin amirinin sözlü veya yazılı olarak maiyetini ikaz etme yetkisi bulunmaktadır. Bu yetkinin ceza niteliğinde olmadığı özel olarak belirtilmiş olsa dahi “ikaz etme yetkisi” bir disiplin yaptırımıdır.

yorsa bu bir disiplin tedbiri iken bu davranışlarda bulunanları cezalandırma, tedip etme ve bu davranışlardan caydırma amacıyla tesis ediliyorsa bu da bir disiplin cezasıdır.¹⁰ Belirli şartların oluşması durumunda askeri personelin ve kolluk personelinin maiyetini geçici olarak kontrol altına alması¹¹ veya disiplin mevzuatlarında yer alan geçici olarak görevden uzaklaştırma veya görev yerini değiştirme tedbirleri¹² disiplin tedbirlerine örnek olarak verilebilir. Bu ayırımın yapılması uygulanan yaptırımların ceza içerip içermediği ve disiplin hukukuna hâkim olan ilkelerin ne derecede uygulanması gerektiğinin belirlenmesi açısından önem arz eder.

Anayasa Mahkemesi disiplin cezalarını “kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacıyla öngörölmüş; yapma veya yapmama biçiminde beliren davranış kurallarının ihlali hâlinde uygulanan, yasal olarak düzenlenmiş idari yaptırımlar” şeklinde tanımlamıştır.¹³ Ayrıca disiplin cezaları kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacıyla kanunların ve diğer düzenleyici işlemlerin ilgili kişilere yüklediği yükümlülükleri yerine getirmeyenlere, uyulması gereken kurallara uymayanlara, yasaklanan işleri yapanlara; fiillerinin nitelik, nicelik ve ağırlığına göre idari yaptırım uygulanması şeklinde de tanımlanabilir.¹⁴ 6413 ve 7068 sayılı Kanunlarda ise disiplin cezaları “Disiplinsizlik nedeniyle yetkili kişi veya kurullar tarafından verilen ve bu Kanunda gösterilmiş olan yaptırımlar” şeklinde tanımlanmıştır.

II. DİSİPLİN HUKUKU İLE CEZA HUKUKU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Disiplin hukuku aslında idare hukukunu ilgilendiren bir bilim dalı olmasına rağmen suç ve cezalara ilişkin temel ilkelerin birçoğunun disiplin cezalarında da

¹⁰ Muratoğlu, “Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu”, s. 83.

¹¹ Bkz. 7068 sayılı Kanun, m. 11; 6413 sayılı Kanun, m. 28.

¹² Bkz. 6413 sayılı Kanun, m. 29.

¹³ AYM, E. 2018/110, K. 2018/99, 17.10.2018, (T.C. Resmî Gazete, 28 Kasım 2018 ve 30609) § 10; AYM, E. 2018/107, K. 2018/114, 20.12.2018, (T.C. Resmî Gazete, 12 Şubat 2019 ve 30684) § 9; benzer tanım için bkz. AYM, E. 2021/16, K. 2021/62, 21.9.2021, (T.C. Resmî Gazete, 21 Ekim 2021 ve 31635) § 12.

¹⁴ Ramazan Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 290; benzer tanımlar için bkz. Siddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları (Cilt: II)*, İsmail Akgün Matbaacılık, İstanbul, 1966, s. 1188; Metin Günday, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017, s. 627; Bahtiyar Akyılmaz - Murat Sezginer - Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara, 2019, s. 707; Şeref Gözübüyük - Turgut Tan, *İdare Hukuku (Genel Esaslar)*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2019, s. 848.

uygulama alanı bulması nedeniyle, ceza hukuku ile yakın ilişki içindedir.¹⁵ Bu sebeple disiplin hukukunu belirli grupların (meslek grupları gibi) ceza hukukuna benzeten görüşler de bulunmaktadır.¹⁶

Anayasa Mahkemesi de “Anayasa’nın 38’inci maddesinde idari suç ve cezalar ile adli suç ve cezalar arasında bir ayırım yapılmadığından her ikisi de bu maddede öngörülen ilkelere tabidir. Adli ve idari suçlarda davranış normlarına aykırı ve haksızlık teşkil eden bir fiille, kanun koyucunun koruma altına aldığı bir hukuki değer ihlali söz konusu olup adli ve idari cezaların her ikisi de cebir içermektedir.”¹⁷ ifadesi ile disiplinsizlikler ve disiplin cezaları ile adli suç ve cezalarının benzer yönleri bulunduğu vurgu yapmıştır. Bu benzer yönlerin yanında bunlar arasında birtakım temel farklılıklar da vardır.

Disiplin hukuku ve ceza hukukunun benzer ve farklı yönlerini¹⁸ karşılaştıracak olursak; ceza hukukunun sùjelerini suçlar ve bu suçlar karşılığında uygulanan cezai müeyyideler¹⁹ oluştururken, disiplin hukukunun sùjelerini disiplinsizlikler ve bunlara karşı uygulanan disiplin yaptırımları oluşturur.

Cezai müeyyideler ve disiplin yaptırımları “amaç, yetkili organ, izlenecek usul, uygulanacak müeyyidenin türü ve ağırlığı, hukuki sonuç ve hukuki nitelik” bakımından birbirinden ayrılırlar.²⁰ Danıştay da bu yaptırımları benzer şekilde “amaç, yaptırıma yetkili organ, usul, hukuki sonuç ve hukuksal nitelik” yönlerinden birbirinden ayırmaktadır.²¹

Cezai müeyyideler toplum düzeninin korunmasına yönelik olarak eylem gerçekleştirildikten sonra uygulanan yaptırımlar iken, disiplin cezaları kurum içi düzenin korunmasına yönelik olarak kişinin cezalandırılmasını sağlayan yaptırımlardır.

¹⁵ Turan Yıldırım vd., *İdare Hukuku*, On iki levha Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 197.

¹⁶ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 59.

¹⁷ AYM, E. 2018/110, K. 2018/99, 17.10.2018, (T.C. Resmî Gazete, 28 Kasım 2018 ve 30609) § 7.

¹⁸ Benzer karşılaştırma için bkz. Veli Özer Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 70; Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 59-61.

¹⁹ Yaptırım ve müeyyide kelimelerinin sözlük anlamları aynı olmakla birlikte ceza hukuku ve disiplin hukuku arasındaki farklılıklara vurgu yapması açısından idare hukukunda “yaptırım”, ceza hukukunda “müeyyide” kelimeleri kullanılmıştır.

²⁰ Benzer tasnif için bkz. Ramazan Çağlayan, *İdari Yaptırımlar Hukuku*, Asil Yayınevi, Ankara, 2006, s. 27-34; Günday, *İdare Hukuku*, s. 233.

²¹ Danıştay 10. Dairesinin 05.12.2003 tarihli ve E. 2002/521, K. 2003/4772 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı); Murat Ekinci, “Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2017, C. 3, S. 1, s. 23.

Cezai müeyyidelerin bir diğer amacı da kişilerin ıslahını gerçekleştirerek onları tekrar topluma kazandırmak iken, disiplin yaptırımlarının ıslah etmek, bir gruba kazandırmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Disiplin yaptırımları kurallara uyulmasını ve yasaklara riayet edilmesini sağlamaya çalışmaktadır.²²

Suçlar toplum düzenine karşı ve herkes tarafından işlenebilirken, disiplin-sizlikler belli bir kurum veya kuruluşu karşı bağlılık veya yükümlülük ilişkisine istinaden ve bu kurum ve kuruluşun düzenine karşı işlenebilir.

Suç işleyen bir kişiyi yargılama ve ona cezai müeyyide uygulama yetkisi sadece tarafsız ve bağımsız olarak kurulan mahkemelerde iken disiplin yaptırımı uygulanmasına karar verme yetkisi kural olarak²³ disiplin amiri veya disiplin kurullarındadır.

Ceza yargılamasında yargısal usuller kullanılır ve ceza muhakemesi ile ilgili kanunların hükümleri uygulanır. Disiplin hukukunda ise idari usuller kullanılır ve yaptırım uygulanacak kişinin tabi olduğu özel disiplin mevzuatı hükümleri uygulanır. Disiplin hukuku açısından usul kurallarını gösteren genel bir kanun bulunmamaktadır. Disiplin hukuku ile ilgili hükümler meslek veya kişi grupları için özel olarak çıkarılan mevzuat hükümleriyle düzenlenmiştir.

Uygulanacak müeyyidenin türü cezai müeyyideleri için hürriyeti bağlayıcı bir ceza olan hapis cezası olabilirken, disiplin yaptırımları ile hürriyeti bağlayıcı bir cezaya kural olarak hükmedilemez.²⁴ Suçların yaptırımı disiplin cezalarına göre çok daha ağırdır. Meslekten çıkarma gibi disiplin cezaları sebep oldukları maddi ve manevi yükümlülükler ile kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalardan daha ağır sonuçlar doğursalar bile genel olarak cezai müeyyidelerin bunlardan daha ağır olduğunu kabul edebiliriz.

Disiplin cezaları ile cezai müeyyidelere uygulanan sonuçlar da birbirlerinden farklıdır. Cezai müeyyideler için uygulanan adli sicile kayıt, seçenek yaptırımları

²² Çağlayan, İdari Yaptırımlar Hukuku, s. 28.

²³ Mahkemelerin de istisnai olarak yargısal faaliyetleri kapsamında disiplin para cezası, disiplin hapsi gibi disiplin yaptırımları tesis etme yetkileri vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muratoğlu, "Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu", s. 78-147.

²⁴ Anayasa madde 38/10: "İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir." Ayrıca bkz. İlhan Özay, *İdari Yaptırımlar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 114; Çağlayan, İdari Yaptırımlar Hukuku, s. 29.

rimlara çevrilme, ceza ve infaz kurumlarında infaz edilme ve benzeri uygulamalar disiplin yaptırımları için geçerli değildir.²⁵

Cezaların adli sicile kaydedilmesinin sonucu olarak, bu durum kişinin kamu hizmetine girmesine ya da bazı meslekleri icra etmesine engel teşkil edebilir. Ayrıca yüz kızartıcı suçlarda olduğu gibi, suçlar genellikle toplumun geniş bir kesimi tarafından daha şiddetli bir şekilde kınanır ve kişinin toplumdaki dışlanmasına neden olur. Ancak disiplin cezaları adli sicile kaydedilmezler. Genellikle yaptırım uygulanan kişinin dosyasında muhafaza edilerek personelin mesleki sicilinin oluşmasına etki ederler. Toplumun disiplinsizlik işleyen kişilere karşı tepkisi genellikle çok daha düşük seviyededir. Ayrıca istisnaları olmakla birlikte disiplin suçları kişilerin kamu hizmetlerine girişine veya belli makam veya görevlere getirilmesine engel olmazlar.²⁶

Cezai müeyyideler ile disiplin cezaları hukuki nitelikleri bakımından da birbirlerinden farklıdır. Bu farklılık bazı hukuki güvence ve ilkelerin hangisine, ne oranda ve nasıl uygulanacağını belirlemesi konusunda önem arz eder.²⁷

Anayasa Mahkemesi de “Korunan hukuki değer ile ihlalin neden olduğu hukuki sonuçların aynı olmaması idari suç ve cezalar ile adli suç ve cezalar arasındaki temel farklılığı oluşturmaktadır. Adli para cezalarından daha yüksek miktarlarda idari para cezalarının verilebilmesine olanak tanıyan düzenlemeler de bulunmakla birlikte adli suçlar için öngörülen cezaların idari suçlar için öngörülen cezalardan genellikle daha ağır olması, hürriyeti bağlayıcı cezaların kural olarak adli suçlar yönünden geçerli olabilmesi, idari suçlarda kanun koyucunun daha az önem atfettiği bir hukuki değer ihlal edilmesi ve öngörülen yaptırımın genellikle idari bir makam tarafından idari usuller izlenerek uygulanması nedeniyle Anayasa’nın 38’inci maddesindeki ilkelerin aynı boyut ve kapsamıyla idari suçlara da uygulanması işin mahiyetine uygun düşmemektedir.” ifadesiyle

²⁵ Yücel Oğurlu, “İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma” *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 1999, s. 38.

²⁶ Meslekten çıkarmaya ilişkin cezalar kişilerin tekrar aynı kurum içinde veya farklı kurumlarda kamu hizmetine girmelerine engel teşkil edebilir. Örneğin; 657 sayılı Kanun, madde 125/E: “Devlet memurluğundan çıkarma: Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.”; 7068 sayılı Kanun, madde 7/1/e: “Meslekten çıkarma: Personelin emniyet, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarında bir daha çalıştırılmamak üzere meslekten çıkarılmasıdır.”

²⁷ Örneğin kanunilik ilkesi cezai müeyyideler açısından mutlak anlamda uygulama alanı bulan bir ilke iken disiplin hukuku açısından bazı durumlarda yönetmelik ile yapılan düzenlemeler de kanunilik ilkesine uygun olabilmektedir.

disiplinsizlik ve disiplin cezaları ile adli suç ve cezaların farklılıklarına vurgu yaparak, adli suç ve cezalar için geçerli olan bazı ilkelerinin disiplin hukukunda daha esnek uygulanması gerektiğinden bahsetmiştir.²⁸

III. CEZA HUKUKU İLKELERİNİN DİSİPLİN HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Anayasa'nın 38'inci Maddesi ile Düzenlenen Suç ve Cezalara İlişkin İlkelerin Disiplin Hukukunda Uygulanabilirliği

Suç ve cezalara ilişkin evrensel ve temel hükümlerin yer aldığı Anayasa'nın 38'inci maddesinde idari ve adli yönden bir ayırım yapılmayarak suç ve cezalara yönelik kapsayıcı bir düzenleme yapılmıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, disiplin hukuku ve ceza hukuku farklı özelliklere sahip oldukları için Anayasa'da zikredilen suç ve cezalara ilişkin ilkeler her iki hukuk dalında aynı şekilde uygulama alanı bulamayacaktır.²⁹ Adli yönden suç ve cezalar daha geniş bir kitleyi ilgilendirdikleri ve temel hak ve özgürlüklere daha çok müdahalede buldukları için söz konusu ilkeler ceza hukuku içerisinde anlam kazanarak, ceza hukuku ile ilgili mevzuatta düzenlenmiş ve bu ilkeler ceza mahkemeleri tarafından istikrarlı bir şekilde içtihat haline getirilmiştir.

Aşağıda suç ve cezalara ilişkin ilkeler ceza hukuku ile disiplin hukuku açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek ve bunların disiplin hukukunda uygulanabilirliği konusu üzerinde durulacaktır.

1. Kanunilik İlkesi

Anayasa'nın 38'inci maddesinde suç ve cezaların kanuniliği ilkesi şu şekilde hüküm altına alınmıştır: "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur." Bu ilke Türk Ceza Kanunu'nun 2'nci maddesinde

²⁸ AYM, E. 2018/110, K. 2018/99, 17.10.2018, (T.C. Resmî Gazete, 28 Kasım 2018 ve 30609) § 8. Anayasa Mahkemesi'nin bazı ceza hukuku ilkeleri için tersi yönde de kararları bulunmaktadır. Söz konusu kararlara ve değerlendirmelere ilgili ilkelerin incelendiği yerde değinilecektir.

²⁹ "İdari suçlarda kanun koyucunun daha az önem atfettiği bir hukuki değer ihlal edilmesi nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza dışında bir yaptırımın öngörülmesi karşısında Anayasa'nın 38. maddesindeki ilkelerin aynı boyut ve kapsamıyla idari suçlara da uygulanması için mahiyetine uygun düşmemektedir. Bu bağlamda yasama organının ağır işleyen yapısı ile ekonomik ve teknik hayatın hızla değişen ve gelişen şartları gözetilerek suç ve cezalarda kanunilik ilkesinin idari suçlar yönünden daha esnek uygulanması gerekmektedir." AYM, E. 2018/67, K. 2018/110, 06.12.2018, (T.C. Resmî Gazete, 08 Ocak 2019 ve 30649) § 20.

ise “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.” şeklinde düzenlenmiştir. Kanunilik ilkesi hem anayasal hem de kanuni olarak koruma altına alınmıştır. İlkenin anlamına gelecek olursak; kanunda suç olarak sayılmayan ve kanuni şartları oluşturmayan bir fiil suç da oluşturamaz ve kanunda suç için gösterilen cezadan başka bir ceza uygulanamaz.³⁰ Başka bir ifadeyle, kimseye kanunda suç olarak belirtilmeyen bir fiil ya da eylemden dolayı ceza verilemez ve kanunda yer almayan bir ceza uygulanamaz.³¹ Bu durumu kanunsuz suç ve ceza olmaz şeklinde de adlandırabiliriz.

Suç ve cezaların kanuniliğinden sonra idarenin kanuniliğine de değinecek olursak; Anayasa’nın 123’üncü maddesi idarenin bütünlüğüne ve kanuniliğine vurgu yaparak şu hükme yer vermiştir: “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.” Kısaca idarenin kanuniliği, idarenin yapmış olduğu işlemlerde kanuna dayanması ve yapmış olduğu tüm işlemlerin kanuna aykırı olmaması gerektiği anlamına gelmektedir.³² Disiplin hukuku ile ilgili işlemlerin de idare tarafından, kanuni idare ilkesine uygun olarak yapılması gerekir.

Disiplin hukuku açısından kanunilik ilkesini aşağıda hem disiplin işlemlerinin kanuniliği hem disiplin suç ve cezaların kanuniliği hem de kanunda disiplin suçu veya disiplin cezası olarak belirlenen fiil veya yaptırımlar dışında disiplin suç veya cezalarının söz konusu olup olamayacağı (kıyas yasağı) yönlerinden ayrı ayrı incelenecektir.

a. Disiplin İşlemlerinin Kanuniliği

Disiplin işlemlerinin kanuniliği, disiplin işlemleri ile ilgili olarak çıkarılan temel mevzuatın ilk elden, asli bir yetkiye dayanılarak doğrudan kanunla düzenlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Pozitif hukuka baktığımızda Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü,³³ “Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yö-

³⁰ Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 75; Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 13.

³¹ Bahtiyar Akyılmaz, “Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2002, C. 6, S. 2, s. 245.

³² Kemal Gözler, *İdare Hukuku (Cilt: I)*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 152; Kemal Gözler - Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2017, s. 70; Günday, *İdare Hukuku*, s. 43; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019 s. 99.

³³ 7068 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun’un yürürlüğe girmesi ile anılan Tüzük yalnızca 31.01.2018 tarihinden önce işlenen disiplin suçlarında uygulanabilecektir.

netmeliği”³⁴ gibi kanun altı normlar ile disiplin işlemlerinin düzenlendiğini görebiliyoruz. Bu düzenlemeler ve anayasal normlar göz önünde bulundurulduğunda disiplin işlemlerine ilişkin mevzuat bağlamında kanunla düzenlenme zorunluluğunun mevcut olup olmadığı konusunda üç soru ile karşılaşılabılır.

Bunlardan birincisi; temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sonucunu doğuran disiplin suç ve cezalarının³⁵ Anayasa’nın 13’üncü maddesinde yer alan “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.” hükmü gereği mutlaka kanunla düzenlenip düzenlenmeyeceğine ilişkindir.

İkincisi; Anayasa’nın 128’inci maddesinde yer alan “Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.” hükmü karşısında, memurların özlük haklarından olan disiplin işlemlerinin de kanunla düzenlenmesinin zorunlu olup olmadığına ilişkindir.

Sonuncusu ise; suç ve cezalara ilişkin ilkelerin belirlendiği Anayasa’nın 38’inci maddesindeki “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.” hükmünün adli suç ve cezaların dışında disiplin suç ve cezaları için de aynı şekilde geçerli olup olmadığına ilişkindir.

Bu konulara ilişkin içtihatlar incelendiğinde; Anayasa Mahkemesi disiplin cezası yoluyla ifade özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçesi ile açılan bir davada, müdahalenin ihlal oluşturup oluşturmadığını Anayasa’nın 13’üncü maddesi kapsamında inceleyerek öncelikle ilgili disiplin cezasının kanuni dayanağının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerektiğine karar vermiştir.³⁶

Anayasa Mahkemesi belediye zabıta personeline verilen meslekten çıkarma disiplin cezasının yönetmelik ile düzenlenemeyeceği ve bu konuda kanuni bir düzenlemenin mevcut olması gerektiği iddiasıyla açılan bir davada, disiplin

³⁴ Resmî Gazete, Tarih: 07.09.2013, Sayı: 28758.

³⁵ Örneğin cep telefonu kullanımını veya seyahat özgürlüğünü kısıtlayan disiplin suçları mevzuatta düzenlenmiştir. Bkz. 6413 sayılı Kanun, madde 19/1/j: “Yasak edilen malzemeyi bulundurmak: ... kullanılması emirle yasak edilen cep telefonu, ... bulundurmak veya kullanmaktır.”; madde 18/1/ı: “ı) “İzinsiz olarak garnizonu terk etmek: İzinli olmadığı hâlde görev yaptığı garnizon hudutlarını terk etmektir.” veyahut hükümlülere verilen hücreye koyma, haberleşme araçlarından yoksun bırakma gibi kişinin temel hak ve özgürlüklerine müdahale eden disiplin cezaları verilebilmektedir.

³⁶ Tuncer Yıgıcı, B. No: 2015/5402, 06/02/2019, (T.C. Resmî Gazete, 27 Şubat 2019 ve 30699) § 37.

yaptırımının konusu olan fiil ve eylemlerin yasal düzenleme ile belirlenmediği, en azından hangi somut olaya hangi yaptırımların uygulanacağını belirli bir açıklık ve kesinlikte yasal düzeyde belirtilmesi gerektiği gerekçeleriyle söz konusu disiplin cezasının yönetmelik ile düzenleneceğine atıf yapan kanun maddesini iptal etmiştir.³⁷

Anayasa Mahkemesi itiraz yoluyla önüne gelen bir davada, Türk Standartları Enstitüsü Kuruluş Kanunu'na KHK ile eklenen "Enstitü personelinin izin, disiplin, intibak işleri ile diğer hususlar yönetmelikle belirlenir." hükmünü iptal etmiştir. Disiplin mevzuatının kanunla düzenlenmesinin zorunlu olduğuna ilişkin emsal nitelikteki bu kararda; hem adli hem de idari suç ve cezalar için Anayasa'nın 38'inci maddesinde belirtilen ilkelerin uygulama alanı bulacağı, ancak adli suçlar için belirlenen cezaların idari cezalardan genellikle daha ağır olduğu, hürriyeti bağlayıcı cezaların idari suçlar için geçerli olamayacağı, idari suçlarda daha az önemli bir hukuki değer korunduğu ve bu korumanın yetkili idari merci tarafından belirlenen idari usullere göre yapıldığı göz önünde alındığında, adli ve idari suç ve cezalar açısından Anayasa'nın 38'inci maddesinde belirtilen ilkelerin aynı derecede uygulanmasının işin mahiyetine uygun olmadığı yönünde karar vermiştir. Hayatın değişen şartları ve yasama organının yavaş işleyen yapısı karşısında idari suç ve cezaların daha sıklıkla değiştirilmesine ihtiyaç duyulduğundan, kanunilik ilkesinin disiplin mevzuatı açısından daha esnek uygulanması gerekmektedir. Ancak kanunilik ilkesi daha esnek uygulanırsa dahi idari suç ve cezalara ilişkin düzenlemelerin genel ilkeleri ortaya konmalı ve kanuni çerçevesi çizilmelidir. Anayasa Mahkemesi disiplin işlemlerinin kanuni güvencesi olmadan ve belirli bir çerçevesi çizilmeden tamamını doğrudan yönetmeliğe bırakan maddeyi iptal etmiştir.³⁸

³⁷ "Kanuni düzenleme ilkesi, düzenlenen alanda temel ilkelerin kanunla konulmasını ve çerçevenin kanunla çizilmesini ifade etmektedir. Bu niteliği taşıyan bir yasal düzenleme ile uzmanlık ve teknik konulara ilişkin ayrıntıların belirlenmesi konusunda yürütme organına yetki verilmesi, kanuni düzenleme ilkesine aykırılık oluşturmaz.", AYM, E. 2018/110, K. 2018/99, 17.10.2018, (T.C. Resmî Gazete, 28 Kasım 2018 ve 30609) § 5; benzer bir karar için bkz. AYM, E. 2018/14, K. 2018/112, 20.12.2018, (T.C. Resmî Gazete, 13 Şubat 2019 ve 30685) § 12.

³⁸ "Buna karşılık suçta ve cezada kanunilik ilkesinin daha esnek uygulandığı idari suçlar yönünden de suç ve cezalara ilişkin olarak kanun metninde yalnızca genel bir atıfla yetinilmesi yeterli değildir. ... idari suç ve cezalara ilişkin düzenlemelerin içerik bakımından da belirli amacı gerçekleştirmeye elverişli olması gerekir. Bu açıdan kanun metni, bireylerin hangi somut fiil ve olguya hangi hukuksal yaptırım veya sonucun bağlandığını belirli bir açıklık ve kesinlikte öngörebilmelerine imkân verecek nitelikte olmalıdır. Kanunda disiplin suç ve cezalarıyla ilgili genel ilkeler ortaya konulmadan, kanuni çerçeve çizilmeden, TSE personeline ilişkin disiplin cezaları ve bu cezaları gerektiren eylemler genel hatlarıyla belirlenmeden itiraz konusu kuralla, anılan personelin

Anayasa Mahkemesi sosyal paylaşım sitesinde yapmış olduğu bir yorum sonucunda polis memuruna disiplin tüzüğü ile ceza verilmesi karşısında ifade özgürlüğünün sınırlandırılıp sınırlandırılmadığına yönelik verdiği bir kararda temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlandırılması gerekliliğine vurgu yaparak, Anayasa'nın 38'inci maddesinde belirtilen ilkeler karşısında, Emniyet Teşkilatı Kanunu'na dayanılarak çıkarılan Tüzüğün kanunla sınırlama ve kanunla düzenleme ölçütünü karşıladığı yönünde karar vermiştir.³⁹

Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği⁴⁰ hükümlerine göre disiplin cezası verilen olayda Anayasa Mahkemesi tarafından; yönetmeliğin, 2547 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerine dayanılarak çıkarılması ile bu Yönetmeliğin disiplin işlemleri, soruşturma usulleri ve disiplin cezaları gibi hükümlerinin kanuna uygun olarak düzenlendiği gerekçeleriyle kanunilik ilkesine aykırılık oluşturmadığına karar vermiştir.⁴¹

Anayasa Mahkemesi daha eski bir kararında "Kanunla düzenleme ilkesi, düzenlenen alanda temel ilkelerin kanunla konulmasını ve çerçevenin kanunla çizilmesini ifade etmektedir. Bu niteliği taşıyan bir yasal düzenleme ile uzmanlık ve teknik konulara ilişkin ayrıntıların belirlenmesi konusunda yürütme organına yetki verilmesi, yasal düzenleme ilkesine aykırılık oluşturmaz."⁴² ifadeleriyle kanunilik ilkesine açıklık getirmiştir.

Adli suç ve cezalar ile idari suç ve cezalar karşılaştırıldığında; adli suç ve cezalarda korunan hukuki değer daha önemli ve uygulanan yaptırımlar daha ağır olmaktadır. İdari suç ve cezalar idari usullerle yapılmakta ve idari merciler tarafından uygulanmaktadır. İdari suç ve cezalar bağlamında disiplin normlarının değişen olay ve durumlara uydurulması konusunda kanun koyucu hızlı hareket

---

disiplin esaslarıyla ilgili hususların tamamının düzenlenmesinin yönetmeliğe bırakılmış olması karşısında disiplin suç ve cezaları yönünden TSE personeli için kanuni bir güvence bulunmamaktadır. Kural, disiplin suç ve cezalarıyla ilgili genel ilkeleri ortaya koymamakta, çerçeveyi çizmemekte, disiplin cezalarını gerektiren eylemleri genel hatlarıyla da olsa belirlememektedir." AYM, E. 2018/107, K. 2018/114, 20.12.2018, (T.C. Resmî Gazete, 12 Şubat 2019 ve 30684) § 8; Anayasa Mahkemesi farklı bir kararında benzer gerekçelerle, 4456 sayılı Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun'un 15'inci maddesi ile disiplin işlemlerinin yönetmelikle düzenleneceği yönündeki maddesini de iptal etmiştir. AYM, E. 2018/14, K. 2018/112, 20.12.2018 (T.C. Resmî Gazete, 13 Şubat 2019 ve 30685) § 17.

³⁹ Hulusi Özkan, B. No: 2015/18638, 15/11/2018, (T.C. Resmî Gazete, 5 Aralık 2018 ve 30616) § 27.

⁴⁰ T.C. Resmî Gazete, 18 Ağustos 2012 ve 28388.

⁴¹ Ahmet Batur, B. No: 2018/20182, 14/9/2021, (T.C. Resmî Gazete, 24 Kasım 2021 ve 31669) § 29.

⁴² AYM, E. 2013/110, K. 2014/8, 16.01.2014, (T.C. Resmî Gazete, 9 Mayıs 2014 ve 28995) § 16.

edememektedir. Bu farklılıklardan dolayı disiplin işlemlerinde daha esnek bir kanunilik ilkesinin uygulama alanı bulması gerekir.⁴³ Bu esneklik ise kanunun ve kanun koyucunun iradesinin saf dışı bırakılması anlamına gelmez. Tam aksine disiplin işlemlerinin ana hatlarının ve temel çerçevesinin belirlilik ilkesine⁴⁴ uygun olacak şekilde kanunla tespit edilmesinden sonra konunun ayrıntılarının düzenlenmesi işi yine kanuni bir düzenleme yoluyla idareye devredilebilir.

Kanunilik ilkesi, anayasal düzenlemeler ve içtihatlar göz önünde bulundurulduğunda; disiplin işlemleri ile ilgili olarak çıkarılan mevzuat da kanunilik ilkesine uygun olmalıdır. Ancak burada kanunilik ilkesinin ceza hukuku alanında olduğu gibi disiplin mevzuatının doğrudan ve yalnızca kanunla düzenlenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Disiplin işlemleri ile ilgili olarak suç ve cezaların, usul işlemlerinin belirlenmesi ve disiplin işlemlerine yönelik ana çerçevenin kanunla çizilmesinden sonra idare düzenleyici işlemleri ile disiplin cezası tesis edebilecektir. Burada yetkinin asıl kaynağı idarenin düzenleyici işlemi değil, o düzenleyici işlemin dayanağı olan kanundur. İdare düzenleyici işlemleri ile disiplin cezası tesis ederken kanun ile çizilen çerçevenin dışına çıkmamalı ve o işlemin dayanağını teşkil eden kanuna aykırı işlem yapmamaya özen göstermelidir.

b. Disiplin Suçlarının ve Cezalarının Kanuniliği

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi; suç ve cezalara ilişkin esasların belirlendiği Anayasa'nın 38'inci maddesi ile güvence altına alınarak kimseye kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı ceza verilemeyeceği ve ceza ile ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerinin ancak kanunla konulacağı⁴⁵ hüküm altına alınmıştır. Yani bir fiil kanunda suç olarak tanımlanmadıysa suç değildir, meşru bir harekettir.⁴⁶ Aynı zamanda bu fiile kanunda belirlenen cezadan başka bir ceza da verilemez.

⁴³ Söz konusu esneklik disiplin işlemlerinin kanuniliği bağlamında bir esneklik olsa da bu ifade tüm disiplin işlemlerinde böyle bir esnekliğin var olduğu yönünde anlaşılmalıdır. Disiplin suç ve cezaları bağlamında kanunilik ilkesinin nasıl uygulandığı ilgili bölümde değerlendirilecektir.

⁴⁴ Türk Eczacılar Birliği Kanunu'nda hangi eylem için hangi disiplin cezasının açık ve belirli bir şekilde hüküm altına alınmadığı iddiası ile ilgili maddenin iptali için açılan davada Anayasa Mahkemesi tarafından söz konusu madde iptal edilmiştir. AYM, E. 2021/16, K. 2021/62, 22.9.2021, (T.C. Resmî Gazete, 21 Ekim 2021 ve 31635) §§ 20-22.

⁴⁵ Muharrem Köse, "Türk Silahlı Kuvvetlerinde Disiplin Suç ve Cezalarına İlişkin Esaslar ve Uygulaması" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2009, s. 118.

⁴⁶ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 14.

Disiplin hukukunda ise suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin uygulama alanı bulup bulmadığı konusunda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Disiplin suç ve cezalarının kanunilik ilkesine uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini savunan görüşe göre; kanuni idare ilkesinin bir sonucu olarak ve disiplin yaptırımlarının temel hak ve özgürlükleri sınırlama gücüne sahip olmaları nedeniyle hem disiplin suçları hem de disiplin cezaları yasa koyucu tarafından düzenlenmelidir. Bu yaptırımlara muhatap olan kişiler hangi eylemlere karşı hangi cezaları alacaklarını bilmelidir. Bu görüşe göre disiplin suçlarının tespitinin idareye bırakılması durumunda idare tarafından keyfi uygulamalara gidilebilecektir.⁴⁷

Disiplin suç ve cezalarında kanunilik ilkesinin uygulanmayacağını savunan görüşe göre; disiplin suç ve cezaları ile adli suç ve cezaların amaçları, kapsamı ve uygulanan yaptırımın ağırlığı göz önüne bulundurulduğunda bunların birbirlerinden farklılıkları vardır. Yaptırımı uygulayan merciler adli suçlarda yargı organları iken disiplin suçlarında idari makamlardır. Bu farklılıklar nedeniyle “kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin” disiplin hukuku alanında yeri yoktur. Toplum düzeninin korunması için uygulanan cezalar ile çok daha küçük bir kurum ya da örgütün oluşturduğu düzenin korunması için uygulanan yaptırımlara aynı ilkeler uygulanmamalıdır. Disiplin hukuku kapsamında çıkarılan mevzuatta da disiplin suç ve cezalarında kıyasın uygulanmasını yasaklayan hükümlere yer verilmemektedir. Yönetmeliklerle düzenlenen disiplin mevzuatının olması da söz konusu ilkenin geçerli olmadığını göstermektedir.⁴⁸

Kanaatimizce daha isabetli olan diğer bir görüşe göre ise; disiplin cezaları açısından kanunilik ilkesi geçerli, disiplin suçları açısından ise bu ilke tam olarak geçerli değildir.⁴⁹ İdarenin yapısı ve faaliyetleri birbirinden çok farklıdır. Doğal hayatın değişen şartlarına ayak uyduracak fiil ve eylemlerin tamamının daha önceden belirlenmesi veya bu eylemleri birebir karşılayacak tanımlarının yapılması güçtür. Genel olarak kurum içi disiplinin sağlanmasının ve idamesinin

⁴⁷ Köse, “Türk Silahlı Kuvvetlerinde Disiplin Suç ve Cezalarına İlişkin Esaslar ve Uygulaması”, s. 138; farklı gerekçelerle benzer görüş için bkz. Tolga Yıldırım, “Türk Askeri Disiplin Hukukunun Güncel Sorunları ve Amirlerin Suçta Kıyas Yetkisine Farklı Bir Bakış”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2019, C. 77, S. 1, s. 81.

⁴⁸ Köse, “Türk Silahlı Kuvvetlerinde Disiplin Suç ve Cezalarına İlişkin Esaslar ve Uygulaması”, s. 135; Ahmet Taşkın, *Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 207.

⁴⁹ Benzer görüşler için bkz. Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 661; Alper Durmuş, *Memur Disiplin Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 226; Kemal Gözler, *İdare Hukuku (Cilt: II)*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 777; Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku (Genel Esaslar)*, s. 851.

amaçlandığı disiplin hukukunda, bütün disiplinsizlikler açısından tipiklik unsurunun aranması gerçekten disiplini bozan eylemlerin cezasız bırakılmasına ve bu vesileyle kurum içinde disiplinin bozulmasına sebebiyet verecektir. Şüphesiz böyle bir durumda idari işlemlerin nihai amacı olan kamu yararının istenen ölçüde gerçekleşmesi de söz konusu olmayacaktır. Pozitif hukukta da disiplin suçları açısından kıyasa izin veren hükümlerin⁵⁰ yer alması kanunilik ilkesinin geçerli olmadığını yasa koyucu tarafından da benimsediğini göstermektedir.

Disiplin cezaları açısından kanunilik ilkesine gelecek olursak; disiplin yaptırımına maruz kalacak kişiler, yaptıkları fiilin olumsuz yönlerini öngöremeseler ya da yapmış oldukları fiilin disiplin suçu oluşturup oluşturmadığını bilmeseler bile, bu kişilerin hangi disiplin yaptırımı ile karşı karşıya kalabileceklerini önceden bilmeleri gerekir. Yani disiplin hukuku kapsamında çıkarılan kanunların ilgili kişilere hangi disiplin cezalarının verilebileceğini hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde düzenlemesi gerekmektedir.⁵¹ Bu durum aynı zamanda hukuki güvenlik ilkesinin de bir gereğidir. Pozitif hukukta da disiplin cezaları kural olarak kanunlarla belirlenmiş,⁵² idareye disiplin cezalarının belirlenmesi konusunda takdir yetkisi verilmemiştir.⁵³ Disiplin cezalarına ilk elden yer veren kanun altı düzenlemeler mevcut olsa da bunlar disiplin cezalarının kanunla düzenlenmesi gerek-

⁵⁰ 657 sayılı Kanun, madde 125/4: “Yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezaları verilir.”; 6413 sayılı Kanun, madde 8/3: “Bu Kanunda belirlenmiş olan disiplinsizliklere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara, eylemleri adli veya askeri suç teşkil etse dahi aynı neviden disiplin cezaları verilebilir.”

⁵¹ “Disiplin cezaları, kamu görevlilerinin mevzuata, çalışma düzenine, hizmetin gereklerine aykırı fiillerine karşı düzenlenen İdari Yaptırımlardır. Kamu hizmetlerinden sürekli uzaklaştırılabilmek gibi ağır sonuçlara neden olabilen disiplin cezaları, ağırlığı ve önemi sebebiyle Anayasa’nın 38. maddesindeki suç ve cezalara ilişkin kurallara tabi tutulmuşlardır. Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi uyarınca, ceza yaptırımına bağlanan her bir fiilin tanımının yapılması ve kanunun ne tür fiilleri suç sayarak yasakladığının hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde belirlenmesi gerekmektedir.” Danıştay 12. Dairesinin 21.11.2017 tarihli ve E. 2014/10025, K. 2017/5821 sayılı kararı; benzer kararlar için bkz. Danıştay 12. Dairesinin 15.10.2015 tarihli ve E. 2011/7794, K. 2015/5394 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesinin 19.09.2017 tarihli ve E. 2016/22982, K. 2017/20249 sayılı kararı; Danıştay 12. Dairesinin 17.05.2016 tarihli ve E. 2013/4, K. 2016/2974 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı).

⁵² İstisnai olarak yönetmelik ile düzenlenen disiplin mevzuatı da bulunmaktadır. Bkz. ortaöğretim (lise) öğrencileri disiplin işlemleri “Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği” esaslarına; ilköğretim kurumları içerisinde yer alan ortaokul ve imam-hatip ortaokulu öğrencileri hakkındaki disiplin işlemleri ise “Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği” (madde 54) esaslarına göre tesis edilir.

⁵³ Benzer görüşler için bkz. Gözler - Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, s. 659; Durmuş, Memur Disiplin Hukuku, s. 227.

tiği yönündeki ilkeye uymayan ve bunlara karşı yargı yoluna gidildiğinde iptal edilmesi gereken düzenlemelerdir.⁵⁴

c. Kıyas Yasağı

Suç ve cezada kanunilik ilkesinin sonuçlarından birisi de kıyas yasağıdır. Ceza hukukuna hâkim olan bir ilke olan “kıyas yasağı”; kıyas yoluyla kanunda yer alan suçlar dışında yeni bir suç oluşturulamayacağı, mevcut olan suçların kapsamının genişletilemeyeceği ve kanunda belirlenen cezalar dışında yeni bir ceza üretilmeyeceği anlamına gelmektedir.

Usul hukukunda kıyas ile yorumu birbirinden ayırmak önemlidir. Yorum mevcut bir düzenlemenin ne anlama geldiği konusunda karar verme süreciyken;⁵⁵ kıyas hakkında açık bir hüküm bulunmayan bir konu hakkında, bu konu ile aralarındaki benzerlik ve ortak özellikler⁵⁶ bulunan başka bir konuya ilişkin hukuk kurallarına göre karar vermektir. Yorum ve kıyas ayrımı yapılırken yorumun kıyası kapsamayacak şekilde tanımlanmasına dikkat edilmeli, kıyasın yasak olduğu alanlarda yorum adı altında bu yasak delinmemelidir.

Anayasa’nın 38/1’inci maddesi kıyas yasağını şu şekilde düzenlemiştir: “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için ko-

⁵⁴ 2547 sayılı Kanun, madde 53/b/2: “Hangi fiillere hangi disiplin cezasının uygulanacağı, bu bentte sayılan kişilerin disiplin işlemleri ve disiplin amirlerinin yetkileri, Devlet memurlarına uygulanan usul ve esaslar da göz önüne alınmak suretiyle Yükseköğretim Kurulunca düzenlenir.” hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından “Dava konusu kural bu hâliyle disiplin uygulamaları ile ilgili olarak genel ilkeleri ortaya koymamakta, disiplin cezalarını gerektiren hâl ve durumları belirlememektedir. Ayrıca kuralda, disiplin cezası vermeye yetkili amir ve kurullar, disiplin cezalarının verilmesinde zamanaşımı ve karar verme süreleri, yüksek disiplin kurulunun çalışma usul ve yöntemleri, kurul kararlarına itiraz ve savunma hakkı başta olmak üzere kamu görevlilerinin hakları, cezaların tatbik edilme şekli ve disiplin cezalarının hangi hâllerde özlük dosyasından silinebileceği gibi konuların hiçbiri ile ilgili kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla kapsama dâhil personelin disiplin işlemlerine dair usul ve esasların kanunda gösterilmeyerek, tüm bu işlemlerin Yükseköğretim Kurulunca düzenlenmesini öngören dava konusu kural, Anayasa’nın 38., 128. ve 130. maddeleriyle bağdaşmamaktadır.” gerekçesi ile iptal edilmiştir. AYM, E. 2014/100, K. 2015/6, 14/01/2015, (T.C. Resmî Gazete, 7 Nisan 2015 ve 29319) §§ 19-20; Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından da 20 Ekim 2017 tarih ve 30216 no.lu Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelik ile “Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği” yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁵ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 31; Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 81; Durmuş, Memur Disiplin Hukuku, s. 228.

⁵⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, 2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kiyas> (ET: 11.08.2021).

nulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.” Ceza hukuku kapsamında da kıyas yasağının kanuni dayanağı düzenlenmiş ve bu kural 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 2’nci maddesinde şu şekilde hüküm altına alınmıştır: “Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.”

Disiplin hukukunda ise kıyas yasağını; disiplin suçları, disiplin cezaları ve bunlar dışında kalan diğer işlemler açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Disiplin suç ve cezaları dışında kalan işlemler açısından kıyas yapıp yapılamayacağı konusu idarenin kanuniliği ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir. Suç ve cezalar dışında kalan işlemler hakkında kıyas yapılamayacağına dair bağlayıcı bir düzenleme mevcut değildir. Yani bu işlemlerde kıyas yapılmasında bir sakınca yoktur; ancak kanuni idare ilkesi gereğince kıyas yapılırken, işlemin bir kanuna dayanmasına ve kanuna aykırı olmamasına dikkat edilmelidir.

Kanunlarda disiplin işlemlerinde kıyas yapılabileceğine ilişkin bir hükmün bulunduğu hallerde kıyas yapılabileceği açıktır. Disiplin işlemlerinde kıyas yapılabileceğine ilişkin kanuni bir dayanak olmaması durumunda ise benzer konulara ilişkin uygulamalardan ve bu konulara ilişkin hukuk kurallarından hareketle kıyasa başvurulması mümkündür. Bu şekilde bir konunun kanunlarla düzenlenmediği hallerde kanunlardaki boşluklar doldurulacaktır. Ancak kıyasın keyfiliğe anlamına gelmediği de unutulmamalıdır. İdare kıyas adı altında keyfi uygulamalara gitmemeli ve idari işlemin nihai amacı olan kamu yararına uygun hareket etmelidir.

Disiplin cezaları açısından değerlendirilecek olursa, ceza hukukunda olduğu gibi disiplin hukukunda da kıyas yasağı uygulama alanı bulan bir ilkedir. Disiplin hukuku ile ilgili çıkarılan mevzuatta disiplin suçları için kıyasa izin veren hükümlere yer verildiği halde disiplin cezaları için bu tür hükümlere yer verilmemesi yasa koyucunun da düşüncesinin bu şekilde olduğunu göstermektedir. Disiplin cezaları bakımından kıyas yasağının uygulanması konusunda herhangi bir esneklik söz konusu değildir. Disiplin cezalarına maruz kalabilecek kişiler, yapmış oldukları fiiller sonucunda hangi cezaları alabileceklerini önceden bilmelidir. Bu sebeple disiplin cezaları açısından belirlilik ve kıyas yasağı ilkeleri geçerli ve önemli birer ilkedir.

Disiplin suçları açısından ise kıyas yasağının disiplin cezaları ile aynı şekilde geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Bu konuda farklı görüşler olmakla birlikte bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre, kıyas yasağı disiplin suçları açısından daha es-

nek uygulanması gereken bir ilkedir.⁵⁷ Disiplin hukuku ile ilgili çıkarılan mevzuatta da kıyasın dayanağını oluşturan hükümler mevcuttur.⁵⁸

Anayasa Mahkemesi; 5275 sayılı Kanunun 48'inci maddesi⁵⁹ ile disiplin suçları açısından kıyasa izin verecek şekilde disiplin cezası verilmesine dayanak olan kanun metninin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla açılan bir davada, disiplin suçları açısından kıyas yapılması kuralının Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir.⁶⁰ Bu karara karşı oy kullanan üyeler ise Anayasa Mahkemesinin daha eski tarihli bir kararını⁶¹ emsal göstererek, Anayasa'nın 38'inci maddesinde yer alan ceza hukuku ile ilgili ilkelerin disiplin hukukunda daha esnek bir şekilde uygulama alanı bulduğu ve bu esnekliğin disiplin suçları açısından daha da fazla olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Karara karşı oy kullanan üyeler ayrıca disiplin hukukuna ait mevzuatta kıyasa izin verecek şekilde torba hükümlerin yer aldığı, özellikle sık rastlanmayan disiplinsizliklerin kanunda hüküm altına alınmadığı gerekçesiyle yaptırımsız bırakılmaması gerektiği, bu gibi durumlarda ve zorunluluk halinde istisnai olarak düzenlenen kıyasa izin veren hükümlere başvurulabileceği, ancak bu hükümlerin bulunmaması durumunda kıyas uygulanmaması yönünde görüş bildirmişlerdir.

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde eski ve yeni tarihli kararın birbiriyle uyuşmadığı görülmektedir. Kanaatimce karşı oy kullanan üyelerin disiplin suçlarında kıyas yapılması konusunda görüşleri daha isabetlidir.

⁵⁷ Gözler, İdare Hukuku (Cilt: II), s. 777; Gözübüyük ve Tan, İdare Hukuku (Genel Esaslar), s. 851.

⁵⁸ 657 sayılı Kanun, madde 125/4: "Yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezaları verilir."; 6413 sayılı Kanun, madde 8/3: "Bu Kanunda belirlenmiş olan disiplinsizliklere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara, eylemleri adli veya askeri suç teşkil etse dahi aynı neviden disiplin cezaları verilebilir."

⁵⁹ 5275 sayılı Kanun, madde 48/1'de yer alan "37 ilâ 46'ncı maddelerde yer alan eylemlerin tanımına uymayan ve kanunda tanımları yapılmamış olan eylemler, nitelik ve ağırlıkları bakımından bunlara benzediklerinde, aynı maddelerdeki disiplin cezaları ile karşılanırlar." hükmü AYM, E. 2013/28, K. 2013/106, 3/10/2013, §§ 10-12 kararı ile iptal edilmiştir.

⁶⁰ "... Kanun'da belirlenmiş diğer fiillere uydurulabilmesi imkânını veren kural, uygulayıcıyı kıyas yapmaya yönlendirmektedir. Dolayısıyla, itiraz konusu kuralla, Kanun'da tanımlanmayan bir fiilin, benzeri bir fiille karşılaştırılarak kıyas yapılmak suretiyle ceza tayinine imkân tanınmaktadır. Bu durum suçların ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir." AYM, E. 2013/28, K. 2013/106, 03.10.2013, (T.C. AYM Resmi Web Sitesi Kararlar Bilgi Bankası) § 11.

⁶¹ "...sık sık değişen durum ve ihtiyaçlar karşısında yasama organının yapısı bakımından ağır işlemesi ve günlük olayları izleyerek zamanında gerekli tedbirleri almasının güçlüğü dolayısıyla kanunda esaslı hükümleri saptadıktan sonra acil olaylarda hükümete veya kimi makamlara tedbir almak yetkisi bırakmasının 'kanunsuz suç ve ceza olmaz' ilkesine aykırı olmadığı..." AYM, E. 2013/28, K. 2013/106, 03.10.2013, (T.C. Resmî Gazete, 18 Ocak 2014 ve 28886) § 20.

Danıştay tarafından ise disiplin suçları açısından kıyasa izin veren bir düzenlemenin iptali için açılan davada kıyasa ilişkin söz konusu hükümlerin hukuka uygun olduğu yönünde karar verilmiştir.⁶² Ancak disiplin suçları için kıyas yapılabilse bile kıyas yapılarak idareye keyfi suçlar yaratma yetkisi verilmemektedir. Kıyas yapılmasına izin veren maddeler incelendiğinde disiplinsizlik teşkil eden fiillere benzer eylemlere yönelik kıyas yapılabileceği açıktır.

Danıştay aynı statü veya mevkide oldukları halde kıyas uygulanarak üst ve amirlere karşı işlenebilen bir suç sebebiyle disiplin cezası verilen kişinin açtığı davada; disiplin suçuna kişi yönünden kıyas uygulanarak ceza verilemeyeceği, madde metninde bahsedilen kıyasın fiil veya eylemlere yönelik olması gerektiği, kişi yönünden kıyas yapılmasının kanuna aykırı olduğu yönünde karar vermiştir.⁶³

2. Disiplin Suç ve Cezalarının Geçmişe Yürütülemeyeceği İlkesi

Anayasa'nın 38/1 maddesinde yer alan "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez." hükmü, suç ve cezalarının geçmişe yürütülmesi yasağının ana-yasal dayanağını oluşturmaktadır.

Suç ve ceza içeren hükümlerin belirli olması, suç işleyen kişilerin hangi fiillerin suç teşkil ettiğini ve yaptıkları fiillere uygulanacak yaptırımları öngörebilmeleri anlamına gelir. Kişiler bir fiilin suç teşkil ettiğini veya o tarihte mevcut olandan daha ağır bir ceza ile tecziye edileceğini bilseler o fiili işlemekten imti-

⁶² Danıştay mülga Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nde yer alan "yukarıda sayılan ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve haller nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara da aynı türden disiplin cezaları verilir." hükmünün iptali için açılan davada istemin reddi yönünde karar verilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 09.11.2000 tarihli ve E. 2000/646, K. 2000/1119 sayılı kararı (Akt.: Cemil Kaya, "Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hâkim Olan Temel İlkeler", *Amme İdaresi Dergisi*, 2005, C. 38, S. 2, s. 67).

⁶³ Danıştay 12. Dairesinin 12.03.2014 tarihli ve E. 2010/3324, K. 2014/1510 sayılı kararı; benzer bir karar için bkz. "Davacı ile davacının fiili tecavüzde bulunduğu kişinin eşdeğer görevlerde çalıştığı, başka bir anlatımla iş arkadaşı oldukları, aralarında amir-memur ilişkisi bulunmadığı anlaşılmaktadır. 657 sayılı Yasanın 125. maddesi 4. bendinde ise fiilin muhatabı olan kişilerin benzerliği değil, alta ve üste karşı yapılan eylemlerin benzerliği kastedildiğinden, davacının amiri durumunda olmayan İdari Araçlar Şube Müdürlüğünde görevli memura ilişkin dava konusu işlemde ve bu davayı reddeden İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir." Danıştay 10. Dairesinin 23.10.1990 tarihli ve E. 1989/2100, K. 1990/2297 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

na edebilirler.⁶⁴ Bu nedenle işlendiği zaman suç olarak kabul edilmeyen bir eylem daha sonra çıkarılacak bir düzenleme ile suç haline dönüştürülemez veya bir fiile bu fiilin işlendiği zamanda öngörülenden daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve cezaların geçmişe yürütülemeyeceği ilkesinin istisnası lehe kanunların geçmişe dönük olacak şekilde uygulanmasıdır. Eğer suç ve ceza içeren hükümlerde yapılan değişiklik ceza uygulanacak kişinin lehine bir düzenleme getiriyorsa bu düzenleme geçmişe etkili olacak şekilde sonuç doğuracaktır.

Geçmişe yürüme yasağı usul hukuku bakımından geçerli değildir.⁶⁵ Yani geçmişe yürüme yasağı suç ve cezalara ilişkin olup kişilerin aleyhine sonuçlar doğuran yeni ceza kanunları açısından geçerli, ancak usul hukuku bakımından geçerli değildir. Ceza muhakemesi hukukunda derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Hukuki olaylar ve işlemler hakkında uygulanacak kurallar o an yürürlükte bulunan hukuk kurallarıdır. Bir olaya o an yürürlükte bulunan hukuk kuralının uygulanmasına veya o an yürürlükte olan hukuk kurallarına göre işlem tesis edilmesine derhal uygulama ilkesi denir. Genel kural olan derhal uygulama ilkesinin bir sonucu olarak yürürlüğe yeni giren bir mevzuat hükmü geçmişe etkili olacak şekilde uygulanamaz.⁶⁶

Disiplin hukuku açısından da geçmişe yürüme yasağı aynı şekilde geçerli olan bir ilkedir. İdari kararlar kural olarak geleceğe yönelik olarak etkilidir. Bütün idari kararlar gibi disiplin suç ve cezalarında yapılan değişiklikler de ancak geleceğe yönelik olarak uygulanabilirler.⁶⁷

Disiplin hukuku kapsamında disiplin suçu olarak tanımlanmayan bir fiil daha sonra suç haline getirilerek veya o fiil için belirlenmiş bir ceza ağırlaştırılarak geçmişe etkili olacak şekilde uygulanamaz. Ancak kişilerin lehine yapılan düzenlemeler geçmişe etkili olacak şekilde uygulanabilirler.

Derhal uygulama ilkesi disiplin hukukunun usul işlemleri bakımından da geçerlidir. Örneğin kişinin savunması alınacaksa suçu işlediği zaman yürürlükte olan kurallara göre değil de o an mevcut bulunan düzenlemeye göre işlem yapılacaktır. Disiplin hukuku kapsamında disiplin suç ve cezalarının geçmişe yürütü-

⁶⁴ Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 81.

⁶⁵ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 33.

⁶⁶ Halil Yılmaz, "Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Açısından)", *Terazi Hukuk Dergisi*, 2011, C. 6, S. 58, s. 64.

⁶⁷ Gözler - Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, s. 660; Durmuş, Memur Disiplin Hukuku, s. 228.

lemeyeceği ve disiplin hukukunun usul işlemlerinde derhal uygulama ilkesinin geçerli olduğu konularında doktrin ve içtihatlarla da görüş birliği sağlanmıştır.⁶⁸

Danıştay da ceza hukuku kökenli olan suç ve cezaların geçmişe yürütülemeyeceği ilkesinin disiplin hukuku açısından da geçerli bir ilke olduğuna, ancak kişilerin lehine olan düzenlemelerin daha sonraki bir tarihte çıkarılmış olsalar dahi ilgili kişiler hakkında uygulanabileceğine karar vermiştir.⁶⁹

3. Masumiyet (Suçsuzluk) Karinesi

Anayasa'nın 38/4 maddesine göre "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/2 maddesi de "Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır." hükmüne yer vererek masumiyet karinesini kişinin temel bir hakkı ve hukukun evrensel bir ilkesi olarak düzenlemiştir.⁷⁰

Anayasa'da da zikredilen suçsuzluk karinesine göre, suç şüphesi altında olan bir kişinin suçlu olduğu kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla hüküm altına

⁶⁸ Bkz. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 20.04.2017 tarihli ve E. 2015/4973, K. 2017/1715 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesinin 25.10.2017 tarihli ve E. 2016/18466, K. 2017/21637 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İchtihat Programı).

⁶⁹ "Ceza Hukuku kökenli bir ilke olan lehe olan hükmün uygulanması ilkesi; işlendiği zamanın hukuki normları uyarınca suç sayılan bir fiil sonradan yürürlüğe giren bir düzenleme ile suç olmaktan çıkarılmış bulunuyorsa veya sonradan yürürlüğe giren düzenleme suçun işlendiği zaman mevcut olan düzenlemeye göre suçlunun lehinde ise, sonraki normun daha önce işlenmiş olan fiillere uygulanmasını öngörmektedir. Kural olarak idari işlemlerin yargısal denetimi, tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yapılmaktadır. Bu anlamda idari işlem niteliğindeki disiplin yaptırımının da tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yargısal denetiminin yapılması gerekmekte ise de, ilke olarak suç ve cezada lehe olan normun uygulanması kuralının disiplin cezaları yönünden de geçerli olduğunun kabulü gerekmektedir. Dolayısıyla, fiilin işlendiği tarih itibarıyla yürürlükte bulunan mevzuat ile daha sonra yürürlüğe giren mevzuat hükümleri farklı ise disiplin cezası ile cezalandırılacak olan kişilerin lehine olan mevzuat hükmü dikkate alınmalıdır." Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 20.04.2017 tarihli ve E. 2015/4973, K. 2017/1715 sayılı kararı; "Ceza hukuku kökenli bir ilke olan ancak zaman içinde hukukun tüm dallarında geçerli bir ilke olarak benimsenen lehe olan hükmün uygulanması ilkesi; işlendiği zamanın hukuki normları uyarınca suç sayılan bir fiilin sonradan yürürlüğe giren bir düzenleme ile suç olmaktan çıkarılmış bulunması veya sonradan yürürlüğe giren düzenleme suçun işlendiği zaman mevcut olan düzenlemeye göre suçlunun lehine sonuçlar doğurması durumunda, failin lehine olan sonraki normun daha önce işlenmiş olan fiillere uygulanmasını öngörmektedir." Danıştay 5. Dairesinin 25.10.2017 tarihli ve E. 2016/18466, K. 2017/21637 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İchtihat Programı).

⁷⁰ Veli Özer Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 65; Eda Özdiler Küçük, "Vergi Suçlarında Masumiyet Karinesi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 5, S. 2, s. 196.

alınmadığı sürece, bu kişinin suçsuz olduğu kabul edilir.⁷¹ Kişi herhangi bir suç işlememiş gibi sahip olduğu tüm hak ve yetkileri kullanmaya devam eder. Bu durumun önemli bir sonucu olarak; cezanın artırılması, tekerrür ve benzeri usul işlemlerinde kişi hakkında kesin bir hüküm bulunmadığı müddetçe kişinin suçsuz olduğu kabul edilir. Örneğin, kesinleşmemiş bir mahkûmiyet hükmü teker-rüre esas alınamaz veya hükmün açıklanması geriye bırakılan⁷² bir kişi suçlu kabul edilemez.

Anayasa'nın gerekçelerinden⁷³ de anlaşılacağı üzere masumiyet karinesinin iki önemli sonucu vardır. Bunlardan birincisi, kişinin kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçlu sayılmayacağı; ikincisi, suç şüphesi altındaki kişinin suçsuzluğunu ispat mükellefiyetiyle yükümlü tutulamayacağıdır.

Suçsuzluk karinesinin disiplin suçları bakımından geçerli olup olmadığını Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) bağlamında inceleyecek olursak, Sözleşme'nin 6'ncı maddesi ile adil yargılanma hakkı düzenlenmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasında yer alan "dava şartı, medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıklar ve cezai anlamda yöneltilen suçlamalara yönelik karar verecek mahkemeler" şeklindeki düzenleme ile ceza hukuku işaret edilmektedir.⁷⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de verdiği kararlarda⁷⁵ bu karinenin ceza yargılamasına ait olarak düzenlendiğini belirtmektedir.

⁷¹ Metin Feyzioğlu, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1999, C. 48, s. 135; İlhan Üzülmmez, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, C. 58, s. 42.

⁷² 5271 sayılı Kanun, madde 231/5: "Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder."

⁷³ Anayasa, madde 38 "suçsuzluk karinesi" gerekçesi: "Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; «beyyine külfeti»nin iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddiasını «makûl şüpheye yer bırakmayacak şekilde» ispat etmesiyle «çürütülmüş» olacak ve bu halde de mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır." Bkz. Öz-diler Küçük, "Vergi Suçlarında Masumiyet Karinesi", s. 197.

⁷⁴ Üzülmmez, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", s. 46; Feyzioğlu, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", s. 145; Berrin Akbulut, "Ceza Hukukuyla Bağlantılı Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2015, C. 3, S. 2, s. 324.

⁷⁵ Engel and Others/Netherlands, B. No: 5100/71, 8/6/1976, § 11; Weber/Switzerland, B. No: 11034/84, 22/5/1990, §§ 30-31; Ravnsborg/Sweden, B. No: 14220/88, 23/3/1994, §§ 20-21 (Akt.: Feyzioğlu, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", s. 145-148).

Anayasa'nın 38/4 maddesinin "sanık", "mahkeme" ve "mahkûmiyet hükmü" ifadeleri ile gerekçelendirilmesi nedeniyle suçsuzluk karinesinin özellikle ceza hukuku bağlamında anayasal koruma altına alındığı görülmektedir. Ancak suçsuzluk karinesinin disiplin hukuku açısından da geçerli olduğu açık olarak ifade edilmese bile, bazı durumlarda hakkında disiplin takibatı yapılan kişiler de bu karineden yararlanabileceklerdir.

Disiplin hukuku bağlamında masumiyet karinesini "disiplin hukukunda masumiyet karinesi" ve "masumiyet karinesine saygı ilkesi" başlıkları altında incelemek mümkündür.

a. Disiplin Hukukunda Masumiyet Karinesi

Masumiyet karinesini disiplin hukuku açısından karşılaştırmalı olarak inceleyecek olursak; ceza hukukunda suçlu olduğu yönünde kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunmadıkça kişi suçsuz sayılır. Disiplin hukukunda da disiplin soruşturması aşamasında veya tahkikatın herhangi bir safhasında kişiye suçlu muamelesi yapılamaz ve muhtemel bir disiplin suçunun doğurabileceği hukuki sonuçlar uygulanamaz.

Ceza hukukunda iddia edilen hususların aksini ispat yükümlülüğü şüpheliye yüklenemez. Suç isnadını yapan, iddiasını ispat ile mükelleftir. Disiplin hukukunda tarafların eşitliği yerine idarenin üstünlüğü söz konusudur. İdarenin düzeninin, işleyişinin, iç disiplininin sağlanması için idare kişi karşısında üstün olan taraftır. İdare bu üstünlüğünü karşı tarafın rızası söz konusu olmadan soruşturma başlatmak ve ceza vermek suretiyle kullanır. Ancak idarenin üstünlüğü söz konusu olsa da disiplin soruşturmasında kişinin lehine ve aleyhine olan tüm deliller toplanır ve bu deliller sonucunda yapılan değerlendirmeye göre kişinin savunması alınarak esas hakkında karar verilir. Disiplin suçu işleyen kişi iddia edilen disiplinsizliği yapmadığını ispat edebilir. Kişi bu ispatı yapabilecek bilgi, belge ve araçlara sahip olmasa ve suçsuzluğunu ispat edemese bile tüm deliller değerlendirilerek, disiplinsizliğe konu fiilin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak disiplin hukukunda da ispat yükümlülüğü suç isnadını yapan taraftadır. Ancak disiplin takibatlarında ceza yargılamasına göre daha hafif bir ispat külfeti⁷⁶ bulunmaktadır.

⁷⁶ Seven/Türkiye, B. No: 60392/08, 23.01.2018, § 51; Ringvold/Norveç, B. No: 34964/97, 11.02.2003, § 38; Jakumas/Litvanya, B. No: 6924/02, 18.07.2006, § 57; D.E Başvurusu, B. No: 2014/11453, 09.01.2019, § 29 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası).

Ceza yargılamasında kesinleşmemiş bir mahkûmiyet hükmü diğer usul işlemlerini etkilemez. Disiplin hukukunda da kişinin kesinleşmiş bir cezası bulunmadıkça devam eden disiplin takibatları diğer usul işlemlerinde göz önünde bulundurulamaz. Örneğin 6413 sayılı Kanununun 14'üncü maddesine⁷⁷ göre daha önce soruşturulanın ceza almış olması durumunda disiplin amirinin cezanın ağırlaştırılmasına karar vermesi zorunludur. Ancak henüz kesinleşmeyen bir ceza hakkında bu hükme göre işlem yapılamaz.

b. Masumiyet Karinesine Saygı İlkesi

Masumiyet karinesine saygı ilkesi ceza yargılaması sonucunda verilecek kesin hükme kadar kişinin sahip olduğu suçsuzluk karinesine hem yargı mercilerince hem de kamu otoritelerince saygı gösterilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Ceza hukuku kapsamında suç teşkil eden bir fiil aynı zamanda disiplin suçu da teşkil edebilir. Böyle durumlarda ceza yargılaması ve disiplin takibatı kural olarak birbirinden bağımsız olarak yürütülür.

Anayasa Mahkemesi kararları⁷⁸ ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları⁷⁹ ile de somutlaştırılan bu ilkeye göre, hakkında ceza yargılaması devam eden kişi masumiyet karinesine göre suçsuz kabul edilir. Suçsuz kabul edilmesine rağmen kişi hakkında disiplin soruşturması yürütülebilir ve disiplin cezası

⁷⁷ 6413 sayılı Kanun, madde 14: "Disiplinsizliğin işlendiği tarihten geriye doğru; iki yıl içinde aynı disiplinsizlikten dolayı disiplin cezası alınmış olması veya bir yıl içinde aynı derece cezayı gerektiren başka disiplinsizliklerden dolayı iki defa ceza alınmış olması hâllerinde, Silahlı Kuvvetlerden ayırma cezası hariç, bir derece ağır ceza verilir."

⁷⁸ "Masumiyet karinesi, ceza yargılaması kapsamında bir usul güvencesi olmasına rağmen buna ilişkin korumanın uygulanabilir olması ve etkili şekilde sağlanabilmesi için beraat eden veya bir şekilde hakkındaki ceza yargılaması devam etmeyen kişilerin, kamu görevlileri veya otoritelerinin suçlu muamelesine maruz kalmalarını önlemelidir. Bu kapsamda ceza davasını takip eden 'ceza yargılaması niteliğinde olmayan herhangi bir yargılamada' da (hukuk, disiplin gibi) masumiyet karinesine özen gösterilmelidir." ve "...hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit olunca-ya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz" Sebğatullah Altın, B. No: 2013/1503, 02/12/2015, (T.C. Resmî Gazete, 19 Ocak 2016 ve 29598) §§ 24-26; benzer yöndeki kararlar için bkz. D.E Başvurusu, B. No: 2014/11453, 09/01/2019, § 40; Uğur Ayyıldız, B. No: 2012/574, 06/02/2014, §§ 75-79; Ramazan Tosun, B. No: 2012/998, 07/11/2013, §§ 60-63; Münür İçer, B. No: 2012/584, 12.03.2015, §§ 27-29; Ahmet Altuntaş vd., B. No: 2015/19616, 17.05.2018, §§ 31-34.

⁷⁹ Kişi hakkında verilen beraat kararı sorgulanmadığı sürece kişinin farklı hukuk yaptırımlarına karşı sorumlu tutulmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Ringvold/Norveç, B. No: 34964/97, 11.02.2003, § 38; benzer kararlar için bkz. X/Avusturya, B. No: 9295/81, 06.10.198; C/Birleşik Krallık, B. No: 11882/85, 7/10/1987.

tesis edilebilir. Bu durum masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmez. Ancak verilen disiplin cezalarında kişinin ceza hukuku kapsamında suçlu olduğunu ifade edebilecek şekilde gerekçelere yer verilmemelidir.⁸⁰ Disiplin işlemi uygulayacak otoriteler, disiplin soruşturmasını bağımsız olarak yürütmeli ve kişinin sahip olduğu masumiyet karinesine saygılı bir şekilde hareket etmelidir.

Kamu görevlileri ile ilgili mevzuatta idari takibatlarının salahiyetle yürütülmesi veyahut kişinin hakkında ceza kovuşturmasına başlanmış olması sebebiyle geçici bir idari yaptırım olarak görevden uzaklaştırma tedbiri öngörülmüştür.⁸¹ Bu tedbir ile kişi hakkında yapılacak disiplin takibatlarının adil ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. Ceza kovuşturması esnasında uygulanan tedbir ile de kişinin memuriyete dayalı hakları kısmen korunmakta, verilen hükme göre kişinin kamu görevi devam ettirilmektedir. Bu özelliği nedeni ile görevden uzaklaştırma tedbiri masumiyet karinesine saygı ilkesinin bir aracı niteliğindedir.

Bu tedbir ile kişilerin meslekten çıkarılması sonucunu doğuracak disiplin cezaları verilmesi yerine, kişinin durumu aydınlatılana kadar kamu görevlisi olma niteliği devam ettirilmektedir. Bu sebeple adli süreç ile birlikte yürütülen disiplin takibatlarında, disiplinsizliğe konu olan olay tam anlamıyla aydınlatılmadan eylemin sırf adli bir duruma da konu olmasından dolayı cezai işlem yapılmamalıdır. Kişinin masum olabileceği ihtimalinin kabulü ile hareket edilmeli ve şartların varlığı halinde kişinin hakkında yapılan yargılama neticelene kadar geçici olarak tesis edilen görevden uzaklaştırma tedbiri devam ettirilmelidir.⁸² Aksi durumda kişi hakkında çok daha ağır sonuçlar doğabilir.

---

⁸⁰ Benzer yöndeki AYM kararları için bkz. "Disiplin suçuna ve ceza yargılamasına konu eylemlerin aynı olduğu hâllerde disiplin soruşturmasıyla ilgili uyuşmazlıklara bakan idare mahkemelerinin, fiilin sübutu ile ilgili olarak ceza mahkemesinin ulaştığı kanaate saygı göstermesi, bunu sorgulayacak ifadeler kullanmaması beklenir." Barış Baş, B. No: 2016/14253, 02.07.2020, § 62; Hüseyin Sezer, B. No: 2016/13566, 02.07.2020, § 55.

⁸¹ 657 sayılı Kanun, madde 137: "Görevden uzaklaştırılma, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği hallerde, görevi başında kalmasında sakınca görülecek Devlet memurları hakkında alınan ihtiyati bir tedbirdir. Görevden uzaklaştırma tedbiri, soruşturmanın herhangi bir safhasında da alınabilir."; madde 140: "Haklarında mahkemelerce cezai kovuşturma yapılan Devlet memurları da 138'inci maddedeki yetkililer tarafından görevden uzaklaştırılabilirler."

⁸² Benzer görüş için bkz. Eser Us Doğan - Özge Yücel Dericiler, "Kamu Görevlisi Disiplin Hukukunda Masumiyet Karinesi ve Şüpheden Sanık Yararlanır (In Dubio Pro Reo) İlkelerinin Uygulanması", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, C. 5, S. 1, s. 1113.

4. Kendisi veya Yakınları Aleyhine Beyanda Bulunmaya Zorlanamama İlkesi

Anayasa'nın 38/5 maddesine göre; "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." Kendisi veya yakınları hakkında aleyhe beyanda bulunmaya zorlanamama ilkesi ceza hukuku açısından geçerli ve uygulama alanı bulan bir ilkedir.⁸³

Madde metninde geçen "hiç kimse" ifadesi ile işaret edilen kişiyi sadece ceza yargılamasına tabi olan şüpheli veya sanık olarak değerlendirmemek gerekir. Nitekim Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen ilkelerin kural olarak disiplin hukuku alanında da geçerli olduğu Anayasa Mahkemesi kararlarından da anlaşılmaktadır.⁸⁴ Anayasa'nın lafzında bir değişiklik olmadıkça,⁸⁵ madde metninden ve Anayasa Mahkemesi kararlarından da anlaşılacağı üzere, "kendisi ve yakınları aleyhinde beyanda bulunmaya zorlanamama" ilkesi ceza hukukuna oranla daha esnek uygulanmak üzere disiplin hukuku açısından da geçerli olan bir ilkedir. Ancak buradaki beyanda bulunmaya zorlanamama ilkesi kişinin kendisi ve yakınları hakkında aynı şekilde uygulanamayacaktır.

Bu konu aşağıda "Kendisi Aleyhine Beyanda Bulunmaya Zorlanamama" ve "Yakınları Aleyhine Beyanda Bulunmaya Zorlanamama" başlıkları altında ayrı ayrı incelenecektir.

a. Kendisi Aleyhine Beyanda Bulunmaya Zorlanamama (Susma Hakkı)

Anayasa'nın 38'inci maddesinin 5'inci fıkrası hem ceza yargılamasında hem de idari süreçlerde kişiye, kendisi hakkında beyanda bulunmaya zorlanamama

⁸³ Bkz. Zekiye Özen İnci, "Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katılma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 7, S. 2, s. 129 - 137.

⁸⁴ Mutlu Kağıtçıoğlu, "Kurgudan Gerçekliğe Uzanan Bir Tartışma Alanı: Susma Hakkının İdare Hukukunda Yeri Var mıdır?", *TBB Dergisi*, 2018, C. 134, s. 147.

⁸⁵ Anayasa'nın lafzında kendisi hakkında ve yakınları hakkında beyanda bulunmama hakkı ayrı ayrı düzenlenmedikçe ilke disiplin hukukunda esnek olarak uygulanacaktır. Kendisi hakkında beyanda bulunmama hakkı geçerli bir ilke olduğu halde yakınları hakkında beyanda bulunmama disiplin hukukunda tam olarak geçerli bir ilke değildir. Örneğin, İspanya Anayasası'nın, "hakların kanunen korunması" başlıklı 24/2 maddesinin "...herkesin, ...kendisi aleyhine tanıklık etmeme; kendini suçlu ilan etmeme ve masum olduğuna inanma hakkı vardır. Kanun, aile ilişkileri veya meslek sırrı nedenleriyle, iddia edilen suçlarla ilgili ifade verme zorunluluğu olmayan halleri belirler." şeklindeki düzenlemesi, bu ilkeye ilişkin soru işaretlerini ortadan kaldıracak niteliktedir. Adalet Bakanlığı Eylül 2011 Duyuruları, Avrupa Birliği Üyesi Bazı Ülkelerin Anayasaları, <https://adalet.gov.tr/Arsiv/duyuru-2011/2>, (20.11.2020); Kağıtçıoğlu, "Kurgudan Gerçekliğe Uzanan Bir Tartışma Alanı: Susma Hakkının İdare Hukukunda Yeri Var mıdır?", s. 133.

yönünde anayasal bir koruma⁸⁶ sağlamaktadır. İdare hukukunun özünde kamu yararı ile birey yararının denkleştirilmesi yatmaktadır. Ancak bu tür bir denkleştirme yapılması amacıyla kişinin temel hak ve özgürlüklerini sınırlandıran uygulamalar yapılacak ise bunlar Anayasa’da belirtilen kural ve ilkelere uygun olacak şekilde yapılmalıdır. Anayasa’nın 38/5 maddesi de kişinin kendi aleyhine beyanda bulunmaya zorlanamamasını anayasal bir ilke haline getirmiştir. Kişi kendisi hakkında isnat edilen suçlamalar karşısında susma hakkını kullanabilir.⁸⁷

Disiplin yargılaması açısından kişiye verilen en önemli hak savunma hakkıdır.⁸⁸ Savunma hakkı; kişinin kendisini savunabileceği, kendisini savunmaya yönelik deliller ile tanıkları işaret edebileceği ve isnat edilen olayın aydınlatılmasına hizmet eden evrensel bir haktır. Anayasa’nın 129/2 maddesine göre “Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.”

Savunma hakkı, disiplin hukuku açısından olmazsa olmaz bir haktır. Ancak hakkında disiplin tahkikatı yapılan kişi tarafından kullanılması zorunlu bir hak değildir. Savunması alınmak istenen kişi dilerse savunmasını yapmayarak ya da kendisi hakkında herhangi bir beyanda bulunmayarak da kendisini savunabilir. Hiçbir kurul ya da amir tarafından hakkında disiplin tahkikatı yapılan kişiye savunma yapması konusunda zorlama yapılamaz. Disiplin mevzuatında da savunma hakkından feragat edilebileceğine yönelik düzenlemeler yer almaktadır.⁸⁹ Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere disiplin hukuku kapsamında kendisine bir suç isnat edilen kişi savunma vermeyebilir, susma hakkını kullanabilir ve isnat edilen suç kabul ettiğine yönelik beyanda bulunmaya zorlanamaz.

⁸⁶ Kağıtçıoğlu, “Kurgudan Gerçekliğe Uzanan Bir Tartışma Alanı: Susma Hakkının İdare Hukukunda Yeri Var mıdır?”, s. 132.

⁸⁷ Yener Ünver-Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 49.

⁸⁸ Savunma Hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Burç Volkan Zor, “Disiplin Hukukunda Uygulanan İdari Usul İlkeleri”, *TBB Dergisi*, 2021, C. 155, s. 355-361.

⁸⁹ 657 sayılı Kanun, madde 130/2: “...verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmayan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.”; 6413 sayılı Kanun, madde 40/2: “Verilen süre içinde savunmasını yapmayan personel savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.”; 7068 sayılı Kanun, madde 31/2: “Süresi içinde savunmasını yapmayan personel, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.”; 2547 sayılı Kanun, madde 53/A: “Soruşturmayı yapanın yedi günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen tarihte geçerli bir mazereti olmaksızın savunmasını yapmayan, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.”; 3224 sayılı Kanun, madde 44: “Meslek mensubu hakkında savunma alınmadan disiplin cezası verilemez. Tebligata rağmen onbeş gün içinde savunmasını yapmayanlar savunma hakkından vazgeçmiş sayılırlar.”

b. Yakınları Aleyhine Beyanda Bulunmaya Zorlanamama

Disiplin cezası uygulanmasının nihai amacı idari işlemin amaç unsuru olan kamu yararının sağlanmasıdır. Kamu hizmetinde veya bir organizasyon içinde bulunan kişilerin, görev yaptıkları kurum, kuruluş ya da organizasyona sadakatle hizmet etme, kurumun iç düzenini koruma ve idame ettirmeye yönelik çalışma yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu sebeple bir disiplin soruşturması kapsamında beyanına başvuru yapılan kişinin öncelikle tahkikatı yapan kurum, kuruluş veya organizasyona bu yükümlülüklerle bağlı olması gerekmektedir.

Hakkında disiplin tahkikatı yapılan kişinin kurum, kuruluş veya organizasyona yabancı olan yakınlarının soruşturulan kişi hakkında beyanda bulunmaya zorlanamayacağı konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Bu kişilerin ilgili kurum, kuruluş veya birliğe karşı herhangi bir bağlılık ya da yükümlülükleri bulunmamaktadır. Hal böyleyken bu kişilerin beyanda bulunmaya zorlanması da söz konusu olamaz. Ancak hakkında disiplin soruşturması yapılan kişinin yakınları dilerlerse soruşturulanın lehine veya aleyhine beyanda bulunabilirler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri bağlamında konuya değinecek olursak, Anayasa'nın 129'uncu maddesi "Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler." lafzı ile kamu görevlilerine birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bunlardan bazıları; "Anayasa ve kanunlara sadakat", "devlete bağlılık" ve "tarafsızlık" ödevleridir.⁹⁰ Bu yükümlülüklerden de anlaşılacağı üzere memur ve diğer kamu görevlilerinin, çalıştığı kuruma ve kamuya karşı bazı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Kamu yararı amacıyla yürütülen disiplin işlemlerinde, yakınları aleyhinde beyanda bulunmaktan kaçınmanın kamu yararına hizmet edeceğinden söz edilemez. Dolayısıyla memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa'nın 129'uncu maddesi kapsamında kamu görevlisi olarak çalışan yakınları aleyhinde beyanda bulunmaya ve delil göstermeye zorlanabileceklerdir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri dışında kalan ve aynı kuruluşta çalışan kişiler için anayasal veya kanuni bir düzenleme olmasa dahi bunların tabi olduğu şirket, kurum, organizasyon veya birliğin iç düzeninin sağlanmasında çalışanların da yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda çalışan kişiler de memurlar ve diğer kamu görevlilerinde olduğu gibi yakınları aleyhinde beyanda bulunmaya zorlanabileceklerdir.

⁹⁰ Gözler - Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, s. 649; Akyılmaz - Sezginer - Kaya, Türk İdare Hukuku, s. 689.

Yakını hakkında beyanda bulunma yükümlülüğü olan kişinin⁹¹ beyanda bulunmaktan kaçınması durumunda bu eyleminden dolayı hakkında disiplin soruşturması⁹² yapılması Anayasa'nın 38/5 maddesinin ihlali ile sonuçlanmayacaktır.

Türk Ceza Kanunu'nun 278'inci maddesi ile "suçu bildirmeme", 279'uncu maddesi ile de "kamu görevlisinin suçu bildirmemesi" suçları düzenlenmiştir. 278'inci maddenin ilk hali, mağdurun annesinin de suçu bildirmemesi sebebiyle sanık olduğu somut olayda, maddenin Anayasa'nın 38/5 maddesine aykırılığı iddiasıyla iptali istenmiştir. Kanunun 278'inci maddesi, bu maddede ya da başka bir maddede Anayasa'nın emredici kuralına karşı yakın akrabalık durumunda olan kişilerin bu suçtan ayırık tutulmadığı gerekçesi ile, iptal edilmiştir.⁹³ İlgili madde 2012 yılında yeniden düzenlenerek suçun faili bakımından istisnai hükümlere yer vermiştir. Maddenin 4'üncü fıkrası "Tanıklıktan çekinebilecek olan kişiler bakımından cezaya hükmolunmaz. Ancak, suçu önleme yükümlülüğünün varlığı dolayısıyla ceza sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır." düzenlemesi ile kişinin yakınları aleyhinde beyanda bulunmaya zorlanamayacağı ilkesini benimsemiş; ancak suçun önlenmesine ilişkin yükümlülüğü bulunan kişiler bakımından bu ilke ayırık tutulmuştur. Devamı maddelerinde düzenlenen kamu görevlileri ve sağlık çalışanları açısından suçun bildirilmemesine yönelik hiçbir istisna düzenlenmemiştir. Kanun koyucu tarafından 2012 yılında yaptığı değişiklik ile istisna tutulan kişiler bakımından suçu bildirmeme suçlarına yönelik genel bir düzenleme yapılmadığı ve özgü suçlarda kasıtlı olarak istisnai düzenlemelere yer verilmediği açıktır. Bu kapsamda ceza muhakemesinde dahi kamu görevlileri açısından yakınları aleyhinde beyanda bulunmaya zorlanamama ilkesi kanun koyucu tarafından tam olarak kabul edilmediği halde, disiplin cezaları açısından kabul edilmesi beklenemeyecektir.

⁹¹ Beyanına başvuru olan kişinin de disiplin cezası uygulamakla yetkili olan kuruma tabi olarak çalışması ve beyanda bulunmakla yükümlü olması gerekmektedir.

⁹² Somut bir örnek verecek olursak: Bir askeri personel hakkında yürütülen bir disiplin soruşturması kapsamında soruşturulan personelin yine askeri bir personel olan eşinin bilgisine başvurulması durumunda, soruşturulan personelin eşi susma hakkını kullandığından bahisle ifade vermektan kaçınamaz. Aksi halde ifade vermektan kaçınan eş hakkında "kınama disiplin cezası" ile cezalandırılması gereken disiplinsizliklerden olan "Sorumluluktan kaçmak: Kanun ve nizamlar ile kendisine tevdi edilmiş görevlerin gerektirdiği sorumluluğu üstlenmekten imtina ettiğini gösterecek tavır ve davranışlarda bulunmaktır." hükmü uyarınca disiplin soruşturması başlatılabilecektir.

⁹³ AYM, E. 2010/52, K. 2011/113, 30.06.2013, (T.C. Resmî Gazete, 15 Ekim 2011 ve 28085) § 5-7.

5. Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılmaması İlkesi

Bir uyuşmazlığa taraf olan kişilerin iddia ettikleri hususları ispat etmek için sundukları bilgi, belge ve benzeri bulgulara delil denir.⁹⁴ Deliller gerçeğin aydınlatılmasına ve iddia edilen olayların sübuta erip ermediğinin tespit edilmesine aracılık ederler. Muhakemede esas hakkında göz önüne alınacak delillerin hukuka uygun olması gerekmektedir.

Kanunun emrettiği usul ve esaslara aykırı hareket etmek suretiyle veya bu aykırılıklardan yararlanılarak elde edilen deliller “hukuka aykırı delil” olarak kabul edilir.⁹⁵ Deliller elde edilme yöntemlerine göre de hukuka aykırı nitelik kazanabilirler. Delil elde etmek için kullanılan yöntemler de hukuka uygun olmalıdır. Hukuka aykırı deliller “delil yasakları” olarak da adlandırılırlar. Delil yasakları ve bu delillerin yargılamalarda kullanılmaması, hükme esas alınmaması ya da kullanılması durumunda kesin hukuka aykırılık nedeni olarak kabul edilmesinin amacı kişinin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve güvence altına alınmasıdır. Ceza hukuku açısından müeyyidelerin sınırladığı haklar göz önünde bulundurulduğunda, delil yasaklarının ceza hukukunda mutlak bir uygulama alanı bulması doğaldır.

Hukuka aykırı delillerin kullanılmayacağı ilkesi, Anayasa'nın 38/6 maddesi ile düzenlenmiştir. Bu maddeye göre “Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.” Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206/2,⁹⁶ 217/2⁹⁷ ve 289/1⁹⁸ hükümlerine göre de söz konusu deliller ceza muhakemesi kapsamında kullanılmayacak ve hükme esas alınamayacaktır. Kanuna aykırı şekilde elde edilen delillerin öne sürülmesi halinde; delillerin reddedileceği, hükme esas alınmayacağı, hükme esas alınması durumunda ise bunun ilgili hüküm için kesin hukuka aykırılık sebebi oluşturacağı Kanunda düzenlenmiştir.⁹⁹

⁹⁴ Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 378.

⁹⁵ Gül Fiş Üstün, “Disiplin Soruşturmasında Hukuka Aykırı Deliller”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 24, s. 18.

⁹⁶ 5271 sayılı Kanun, madde 206/2: “Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur: a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse...”

⁹⁷ 5271 sayılı Kanun, madde 217/2: “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.”

⁹⁸ 5271 sayılı Kanun, madde 289/1: “Temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olmasa da aşağıda yazılı hâllerde hukuka kesin aykırılık var sayılır: ... i) Hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması.”

⁹⁹ Bkz. 5271 sayılı Kanun, madde 206/2, 217/2 ve 289/1; Fatma Ebru Gündüz, “Hukuka Aykırı Elde Edilmiş Delillerin Disiplin Hukukunda Kullanılması”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2019, C. 1, S. 4, s. 93.

Hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin bir olayın tespit edilmesinde dikkate alınmaması gerektiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 189/2¹⁰⁰ hükmü ile de düzenlenmiştir. Bu hüküm ve yukarıda değinilen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin kullanılmayacağına ilişkin hükümleri, hukuk ve ceza davalarında mahkemeler tarafından re'sen dikkate alınmaktadır.

İdari uyuşmazlıklarda veya disiplin işlemlerinde hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin hükme ya da karara esas alınıp alınmayacağı ile ilgili özel bir kanuni düzenleme veya içtihat birliği bulunmamaktadır.

Konu hakkındaki içtihatlarla göz atacak olursak; Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişiği kesilen bir personel tarafından disiplin soruşturmasında yasak delillerin kullanıldığı ve ceza kararına esas alındığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin disiplin soruşturmasında geçerli bir delil olarak kabul edilemeyeceği ve kişinin temel hak ve özgürlüğünün sınırlandırılması ile hukuka aykırı delilin kullanılması arasında adil bir dengenin bulunmadığı yönünde karar vermiştir.¹⁰¹

Danıştay ise 2011 yılında verdiği bir kararda ceza soruşturması ile disiplin soruşturmasının birbirinden farklı olduğuna vurgu yaparak ceza yargılamasında kullanılmayan delillerin disiplin soruşturmasında kullanılabilirliği sonucuna varmıştır.¹⁰²

---

¹⁰⁰ 6100 sayılı Kanun, madde 189/2: "Hukuka aykırı olarak elde edilmiş deliller, mahkeme tarafından bir vakianın ispatında dikkate alınamaz."

¹⁰¹ "...soruşturmaya konu ses kayıtlarının hukuka aykırı şekilde dinlenerek kayda alındığı ve manipülasyon yapılarak elde edildiği konusunda ileri sürülen iddialara ilişkin olarak bir araştırma yapılmadığı, hukuka aykırı delillerin yürütülen disiplin soruşturmasında geçerli delil olarak kabul edilemeyeceği ve hukuka aykırı delillere dayanılarak işlem tesis edilemeyeceği hususunun gözetilmediği, disiplin cezası kapsamında sınırlandırma ile ulaşılabilecek genel yarar ile temel hak ve özgürlüğü sınırlandırılan bireyin kaybı arasında adil bir dengenin sağlanmadığı..." İlknur Yüksel, B. No: 2014/7738, 13.07.2016, (T.C. Resmî Gazete, 2 Kasım 2016 ve 29876) § 58.

¹⁰² "...disiplin soruşturması ve yargılaması, ceza soruşturma ve kovuşturmasından bağımsız ve ayrıdır. Bu nedenle, ceza soruşturması ve kovuşturması sırasında kullanılmayan veya kullanılmayan bir kısım delillerin disiplin soruşturması ve yargılaması sırasında kullanılmasında hukuka aykırı bir durum olmadığı gibi, disiplin hukukunda kimi durumlarda kanaatin yeterli olması nedeniyle, bunu yasaklayan bir düzenlemeye de yer verilmemiştir." Danıştay 12. Dairesinin 04.02.2011 tarihli ve E. 2010/64, K. 2011/474 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

Başka bir davada ceza yargılaması sonucunda ses kayıtlarının hukuka uygun olarak elde edilmemesinden dolayı, kişi hakkında delil yetersizliği sebebiyle beraat hükmü verilmiştir. Beraat hükmü alan davacı bu hükmü gerekçe göstererek, almış olduğu disiplin cezasının iptal edilmesi istemiyle idare mahkemesine başvurmuştur. İdare mahkemesi ceza mahkemesi kararında davacının “ceza hukuku yönünden cezalandırılabilmesi için kasetin yeterli delil olamayacağına hüküm altına alındığı; dolayısıyla anılan Ceza Mahkemesi kararının davacının disiplin cezası ile cezalandırılması açısından bağlayıcı olmadığı” sonucuna varmıştır. Danıştay temyiz incelemesi aşamasında kararı bozarak, ilk derece mahkemesine geri göndermiştir. İlk derece mahkemesi ise kararında ısrar etmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu da idare mahkemesinin ısrar kararını usul ve hukuka uygun bulmuştur.¹⁰³

Danıştay başka bir kararında ise; ceza hukukuna ait olan ilkelerin disiplin hukuku açısından da geçerli olduğundan bahisle, tesadüfen elde edilen delile dayanılarak verilen disiplin cezasını hukuka aykırı delil olarak kabul etmiş ve bu delile dayanılarak disiplin cezası verilemeyeceğine karar vermiştir.¹⁰⁴

Danıştay’ın benzer bir kararında da ceza hukukuna ait ilkelerin disiplin hukukunda da geçerli olacağından bahisle sadece ses kayıtlarından yola çıkılarak tesis edilen disiplin cezasını hukuka uygun bulan ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.¹⁰⁵

Söz konusu delillerin disiplin hukukunda kullanılıp kullanılmayacağı hem doktrinde tartışmalıdır hem de bu konuda yargı kararları arasında bir birlik mevcut değildir. Yargı kararları incelendiğinde, özellikle son yıllarda verilen

¹⁰³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 21.04.2011 tarihli ve E. 2010/1391, K. 2011/273 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹⁰⁴ “...kanun hükümleri ve yargı kararlarının değerlendirilmesinden, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında elde edilen ses kayıtlarının, bu soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan üçüncü kişiler hakkında yürütülecek disiplin soruşturmasında delil olarak kullanılmayacağı ve sadece bu delillere dayanılarak disiplin cezası verilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.” Danıştay 16. Dairesinin 11.11.2015 tarihli ve E. 2015/3643, K. 2015/6993 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹⁰⁵ “...telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında elde edilen ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 135. maddesinde yer alan suçlar kapsamında bulunmayan bir fiile ilişkin olan ses kayıtlarının, tek başına delil olarak kullanılmayacağı ve hukuka uygun olarak elde edilmiş başka delil ve belgeler olmaksızın sadece bu delillere dayanılarak disiplin cezası verilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.” Danıştay 5. Dairesinin 25.10.2017 tarihli ve E. 2016/18730, K. 2017/21649 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

kararlarda yalnızca hukuka aykırı delillere dayanılarak disiplin cezası verilemeyeceği görüşünün ön plana çıktığı görülmektedir.¹⁰⁶

Disiplin cezaları ile ulaşılmak istenen amaç ve disiplin suçu ile ihlal edilen hak arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Disiplin hukukunda disiplinsizlik teşkil eden eylemin işlendiğine dair sair suretlerle bilgi edinen amir, disiplin soruşturması yetkileri kapsamında delilleri toplayabilir. Bu yetkilerin aşılması, hukuka aykırı yöntem ve araçların kullanılması durumunda yasak deliller söz konusu olmaktadır. Özellikle yasak delillerin kullanımı konusunda disiplin hukukunda uygulama alanı bulan yaptırımlar ile ceza hukuku müeyyideleri göz önünde bulundurulduğunda, bu ilkenin disiplin hukuku açısından daha esnek bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Disiplin cezası işlemlerinde nihai hedef kamu yararadır. İdare adına iş ve işlem yapan kişiler de kamu yararı amacıyla faaliyetlerini sürdürürler. Yasak deliller kullanılarak tesis edilen disiplin cezaları yoluyla yaptırım uygulanan kişilerin temel haklarından bazılarının çiğnenmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak yalnızca bu kişilerin haklarını korumak için bunlara disiplin cezası verilmemesi çok daha fazla kişinin temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması ile sonuçlanabilir. Örnek vermek gerekirse; öğrencisine cinsel saldırıda bulunun öğretmenin yasak delillerin kullanılmaması sebebiyle adli olarak cezalandırılmaması ve aynı sebeple bu kişiye disiplin cezası da verilmemesi durumunda kişi başka öğrencilere de benzer eylemlerde bulunulabilecek¹⁰⁷ ya da kaçakçılık yapan askeri personelin yasak delillerin kullanılmaması sebebiyle disiplin cezası almaması durumunda kaçırılan silah ve mühimmatlarla birçok kişinin yaşam hakkı ihlal edilebilecektir.

Kanaatimizce disiplin hukukunda yasak deliller başlangıç şüphesi olarak ele alınmalı ve ispat gücü tek başına zayıf olduğu için bu delillerden farklı delillere ulaşılmaya çalışılmalıdır. Yasak deliller dışında başka delile ulaşılamasa dahi bu deliller özellikle milli güvenlik, genel ahlak ve genel sağlığı ilgilendiren durumlarda disiplin işlemlerinde kullanılabilir.¹⁰⁸ Verilen disiplin cezasının huku-

¹⁰⁶ Danıştay 5. Dairesinin 25.10.2017 tarihli ve E. 2016/18730, K. 2017/21649 sayılı kararı; Danıştay 16. Dairesinin 11.11.2015 tarihli ve E. 2015/3643, K. 2015/6993 sayılı kararı; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 21.04.2011 tarihli ve E. 2010/1391, K. 2011/273 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı).

¹⁰⁷ Yasin Melikşah, *İdari Yargılama Usulünde İspat*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 63; Mahmut Ceylan, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, C. 8, S. 16, s. 337.

¹⁰⁸ Aynı yönde: Ceylan, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", s. 339.

ka uygun olup olmadığı konusunda etkin bir yargı denetimi sağlanması adına, disiplin cezasının karar gerekçesinde özellikle hukuka aykırı delilin kullanılıp kullanılmadığı, kullanıldıysa hangi gerekçelerle kullanıldığı veya diğer delilleri yorumlamada kanaat oluşturduğu gibi hususlara mutlaka değinilmelidir.

6. Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesi

Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi, Anayasa'nın 38/7 maddesinde "Ceza sorumluluğu şahsidir." şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi bu ilkeyi, yapılan eylemler karşısında sorumluluğun yalnızca eylem sahibine yüklenebileceği, kişi herhangi bir suç işlemekle veya işlenmesine teşebbüs etmedikçe kişiye ceza verilemeyeceği şeklinde tanımlamıştır.¹⁰⁹ İlke ceza hukukunda, Türk Ceza Kanunu'nun 20/1 maddesinde "Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz." şeklinde düzenlenmiştir.

"Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesi" disiplin hukuku açısından da geçerli bir ilkedir. Kişi ancak kurallara aykırı olarak yaptığı veya yapmak zorunda olup da yapmadığı bir eylem için cezalandırılabilir. Aksi halde cezalandırılmaz. Anayasa Mahkemesi de ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin sadece adli cezalar bakımından değil, idari yaptırımlar bakımından da uygulanması gereken bir ilke olduğunu belirtmektedir.¹¹⁰

Danıştaya göre "ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi" idari cezalar açısından da uygulama alanı bulan bir ilkedir. Özellikle imar cezalarına ilişkin Danıştay kararlarında şahsilik ilkesinin gözetildiği ve bu ilkenin idari cezalarda da uygulama alanı bulduğu görülmektedir.¹¹¹ Bir idari ceza olan disiplin cezalarında da bu ilkenin evleviyetle uygulanması gerekmektedir.

¹⁰⁹ "...ceza sorumluluğunun kişiselliği ilkesi, "cezaların, yalnız suç işleyenlerle, ortakları hakkında uygulanması", başka bir deyişle herkesin ancak kendi eyleminden sorumlu tutulacağı ve suç işlenmedikçe veya işlenmesine kalkışılmadıkça kimseye ceza sorumu yükletilemeyeceği biçiminde tanımlanabilir." AYM, E. 1979/8, K. 1979/35, 28.06.1979, (T.C. Resmî Gazete, 29 Kasım 1979 ve 16824) § 21.

¹¹⁰ "Anayasanın 'Suç ve cezalara ilişkin esaslar' kenar başlıklı 38. maddesinin yedinci fıkrasında, 'Ceza sorumluluğu şahsidir.' hükmü yer almaktadır. Ceza sorumluluğunun şahsiliği ceza hukukunun temel kurallarındandır. Cezaların şahsiliğinden amaç, bir kimsenin işlemediği bir fiilden dolayı cezalandırılmamasıdır. Başka bir anlatımla bir kimsenin başkasının fiilinden sorumlu tutulmamasıdır. Anayasa'nın 38. maddesinde idari ve adli cezalar arasında bir ayırım yapılmadığından idari para cezaları da bu maddede öngörülen ilkelere tâbidir." AYM, E. 2011/105, K. 2012/38, 15.03.2012, (T.C. Resmî Gazete, 26 Haziran 2012 ve 28335) § 13; İkinci, "Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar", s. 37.

¹¹¹ "...ruhsat alınmadan veya ruhsat veya eklerine veya imar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapının yapı sahibine veya müteahhidine para cezası verileceği kurala bağlanmış olup, hukuk

7. Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanamayacağı İlkesi

Anayasa'nın 38/10 maddesi, idari müeyyidelerin kişi özgürlüğünü kısıtlayamayacağını "İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir" hükmü ile düzenlemiştir. Birer idari müeyyide olan disiplin cezaları da şüphesiz ki kişi özgürlüğünü sınırlayıcı nitelikte olamaz. Disiplin hukuku ile ilgili mevzuat hükümleri de söz konusu ilkeye uygun olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu konudaki tartışılacak ya da istisnai düzenleme olarak kabul edilebilecek konular silahlı kuvvetler personeline verilen "oda hapsi" ve "hizmet yerini terk etmeme" cezalarıdır.

"Oda hapsi" cezası¹¹² 6413 sayılı Kanun ile savaş, seferberlik hali veya barış zamanında Türk karasuları dışında bulunulan süre ile sınırlandırılmıştır. Yani yalnızca savaş, seferberlik gibi olağanüstü bir durumun varlığı veya başka türlü ceza verilmesinin disiplinin sağlanmasına katkı sağlayamayacağı hallerde kişi özgürlüğünün sınırlandırılması söz konusu olabilmektedir. Cezanın uygulanma koşullarına bakıldığında oda hapsi cezası ile şüphesiz idare tarafından kişinin hürriyetinin sınırlandırılması durumu söz konusu olmaktadır. Anayasa'nın lafzına uygun olacak şekilde oda hapsi cezasını Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından kanunla getirilen bir istisna olarak kabul edebiliriz.

---

sistemimizde de cezaların şahsiliği ilkesi geçerli bulunmaktadır. Dava konusu olayda davacılar, binanın ortak kullanım alanında yapılan tadilatardan tüm kat maliklerinin sorumlu tutulamayacağını, kendilerinin bu durumdan mağdur olduklarını, binanın müteahhidinin ve arsa sahibinin haksız şekilde söz konusu alanı işgal etmeleri nedeniyle kendilerinin kusuru olmadığını belirterek, cezaların şahsiliği ilkesi gereği kusurlu kimse ona para cezasının verilmesi gerektiğini, ruhsata aykırı tadilatların kendileri tarafından belediyeye bildirildiğini ileri sürmektedirler. İdare mahkemesince, yıkıtılmasına karar verilen projeye aykırı olarak yapılan tadilatları yapan kişilerin belirlenmesi suretiyle, ayrıca cezaların şahsiliği ilkesi de göz önüne alınarak para cezasına ilişkin dava konusu işlem hakkında karar verilmesi gerekmektedir." Danıştay 6. Dairesinin 22.12.2003 tarihli ve E. 2002/3435, K. 2003/7049 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹¹² 6413 sayılı Kanun, madde 12/6: "Oda hapsi cezası; bu amaçla tahsis edilecek hapis odasında yerine getirilir. Hapis odalarının kapısında nöbetçi bulundurulur. Oda hapsi cezası alan personel, cezanın yerine getirilmesi süresince emir veremez ve genel hizmet yapamaz. Ceza; a) Seferberlik ve savaş zamanında; 1) Bu Kanunda belirlenmiş tüm disiplinsizlik hâllerinde disiplin amirleri tarafından ekli (1) sayılı çizelgeye göre verilebilir. 2) Bu Kanuna göre hizmet yerini terk etmeme cezası ile cezalandırılmayı gerektiren disiplinsizlik hâllerinde, disiplin kurulları tarafından on günden otuz güne kadar verilebilir. b) Barış zamanında; Türk karasuları dışında bulunan gemilerde görev yapan personele, sadece buralarda bulunduğu süre içinde işledikleri ve hizmet yerini terk etmeme cezası ile cezalandırılmayı gerektiren disiplinsizlikler için gemi komutanı tarafından, 14'üncü maddede belirlenmiş esaslar çerçevesinde verilebilir."

6413 sayılı Kanun kapsamında tesis edilebilen “hizmet yerini terk etmeme”¹¹³ cezası ise; personelin mesaisini yaptığı yerden ayrılmayarak mesaisine devam etmesi şeklinde yerine getirilir. Bu cezaya maruz bırakılacak kişilere cezanın infazı müddetince belirli bir alanda serbestçe hareket etme, yatma yeri tahsis edilmesi, ziyaretçi kabul edilebilmesi ve tatil günlerinde cezanın infazına ara verilmesi gibi bazı haklar verilmiştir. Cezanın infaz koşulları dikkate alındığında kişi hürriyetinin mutlak bir şekilde sınırlandırılmadığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi de “hizmet yerini terk etmeme” cezasının kişi özgürlüğünü kısıtladığı iddiasıyla açılan bir davada; Silahlı Kuvvetlerin kendine münhasır olan iç düzeninin sağlanması bakımından kişi hürriyetini kısıtlayıcı nitelikte disiplin yaptırımları uygulayabileceğine ve Anayasa’nın da bu duruma izin verdiğine vurgu yapmıştır. Mahkeme “hizmet yerini terk etmeme” cezasının nasıl yerine getirildiğini değerlendirerek; personelin görev yaptığı yer içinde hareket serbestisinin olduğu ve bir yere kapatılarak özgürlüğünün kısıtlanması gibi bir durumun söz konusu olmadığı gerekçesiyle “hizmet yerini terk etmeme” disiplin cezasının özgürlüğü kısıtlayıcı nitelikte bir yaptırım olmadığı yönünde karar vermiştir.¹¹⁴

---

¹¹³ 6413 sayılı Kanun, madde 12/5: “Hizmet yerini terk etmeme cezası; personelin mesai bitiminden sonra görev yaptığı yerden ayrılmayıp resmî daire, kışla, eğitim alanları ile sair yerlerdeki hizmetine devam etmesidir. Bu ceza disiplin amirleri tarafından ekli (1) sayılı çizelgeye göre; disiplin kurulları tarafından dört ila on güne kadar verilebilir. Ceza verilen personel için uygun bir yatma yeri tahsis edilir. Tatil günlerinde cezanın yerine getirilmesine ara verilir. Cezanın yerine getirilmesi sırasında, hizmete ilişkin hâller hariç, günde toplam bir saati geçmek üzere ziyaretçi kabul edilebilir.”

¹¹⁴ “Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından gerekli olması hâlinde idare tarafından kişi hürriyetini kısıtlayıcı bazı yaptırımların uygulanabilmesine izin verilmiştir. Ancak Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından kabul edilen bu istisna, sadece disiplini koruma ve bozulan disiplini sağlama niteliğindeki yaptırımlar bakımından söz konusu olabilir. ... Bu çerçevede emre itaatsizlik hâlinde öngörülen hizmet yerini terk etmeme disiplin cezasının asker kişinin mesai bitiminden sonra görev yaptığı yerden ayrılmayarak resmi daire, kışla, eğitim alanları ile sair yerlerdeki hizmetine devam etmesi suretiyle yerine getirilmesi, tatil günlerinde cezanın yerine getirilmesine ara verilmesi, bu kişilerin görev yaptıkları birim içerisinde hareket serbestilerinin bulunması, bu bağlamda özgürlükleri kısıtlanacak şekilde bir yere kapatılmalarının söz konusu olmaması ve askerlik görevinin öngörülen sistemi içinde kalmaları hususları birlikte gözetildiğinde kuralda öngörülen disiplin cezasının hürriyeti bağlayıcı yaptırım olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.” AYM, E. 2018/67, K. 2018/110, 06.12.2018, (T.C. Resmî Gazete, 08 Ocak 2019 ve 30649) §§ 6 ve 15.

B. Suç ve Cezalara İlişkin Anayasa'da Yer Almayan Diğer Bazı İlkelerin Disiplin Hukukunda Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

1. İtiraz Üzerine Aleyhe Değiştirme Yasağı

“Aleyhe değiştirme yasağı” ceza hukuku açısından uygulama alanı bulan ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu¹¹⁵ ile hüküm altına alınan bir ilkedir. Bu ilke mahkemeler açısından bir yasağ, kişiler açısından bir güvence niteliğindedir.¹¹⁶ Bu ilkeye göre kanun yoluna başvuran veya lehine olarak başvuru yapan kişiye, almış olduğu cezadan daha ağır bir ceza verilemez.¹¹⁷

“Aleyhe değiştirme yasağı” disiplin hukuku ile ilgili mevzuatta da kanuni¹¹⁸ olarak düzenlenen, yargısal içtihatlarla¹¹⁹ benimsenen ve idari yargı mercileri

¹¹⁵ 5271 sayılı Kanun, madde 307/4: “Hüküm yalnız sanık tarafından veya onun lehine Cumhuriyet savcısı veya 262’nci maddede gösterilen kimselerce temyiz edilmişse, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.”; 5271 sayılı Kanun, madde 265: “...Cumhuriyet savcısı, kanun yoluna sanık lehine başvurduğunda, yeniden verilen hüküm önceki hükümde tayin edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.”

¹¹⁶ Veli Özer Özbek - İlker Tepe, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin - Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla - Genel Bir Değerlendirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 2014, C. 16, s. 3760.

¹¹⁷ Seydi Kaymaz, “Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değiştirme Yasağı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2013, C. 19, S. 2, s. 1399; Ali Rıza Çınar, “Aleyhe Değiştirme Yasağı Kuralı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2013, C. 19, S. 2, s. 606.

¹¹⁸ 657 sayılı Kanun, madde 135/4: “İtirazın kabulü hâlinde, disiplin amirleri kararı gözden geçirilerek verilen cezayı hafifletebilir veya tamamen kaldırabilirler.”; 2547 sayılı Kanun, madde 53/F/4: “İtiraz mercileri itirazı kabul ya da reddedebilir. İtirazın kabul edilmesi halinde ceza tüm sonuçlarıyla ortadan kalkar, ancak ilgili disiplin amiri veya disiplin kurulu tarafından kabul gerekçesine uygun olarak en geç üç ay içerisinde yeni bir işlem tesis edilebilir.”

¹¹⁹ “Öncelikle; disiplin cezasını itirazın incelemeye yetkili olan ve sadece itirazın kabulü ya da reddi yönünde bir karar vermek durumunda bulunan üst disiplin amirince, itiraza konu disiplin cezasının kaldırılmasına karar verilmeksizin aynı fiillere ilişkin olarak yeni bir soruşturma sürecinin başlatılması hukuken mümkün değildir, ikinci olarak; kınama cezasına yapılan itiraz üzerine başlatılan süreçte davacının daha ağır bir disiplin cezasıyla cezalandırılması da yukarıda aktarılan hak arama hürriyetiyle bağdaşmayan bir durum olmasının yanı sıra aleyhe karar verme yasağına da aykırı bir durum olacaktır.” Danıştay 12. Dairesinin 23.03.2016 tarihli ve E. 2016/704, K. 2016/1587 sayılı kararı; “İdari rejim uygulamasının geçerli olduğu idare hukuku sistemimizde, idari işlemlere karşı idari makamlara yapılan başvurular, idari yargı mercilerine yapılan başvurularla aynı sonucu alabilme kabiliyetini haiz olduklarından ve disiplin cezasının kaldırılması ya da hafifletilmesi yönünde sonuç doğurabildiklerinden dolayı ilgililerin bu başvurularına da aleyhe bir sonuçla karşılaşmama güvencesi tanınmasında, yani itiraz üzerine yetkili merciler tarafından tesis edilecek işlemlerin de aleyhe karar verme yasağına tabi olması gerektiğinde kuşku bulunmamaktadır.” Danıştay 12. Dairesinin 23.03.2016 tarihli ve E. 2016/204, K. 2016/1587 sayılı kararı (Akt.: Fatma Ebru Gündüz, “İdari Yargılama Hukukunda Aleyhe Hüküm Verme ve Aleyhe Bozma Yasağı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, C. 24, S. 2, s. 349).

tarafından uygulanan bir ilkedir. Bunun yanında idari itirazlarda da itiraz mercilerinin verdiği kararlar açısından aleyhe değiştirme yasağının kabul edildiği görülmektedir.¹²⁰

Disiplin yaptırımlarına maruz kalan kişi, itiraz etmesi halinde kendisine daha ağır bir ceza verilebileceği kaygısıyla itiraz etmekten vazgeçebilir.¹²¹ Bu durum hem hak arama hürriyeti hem de hukuki güvenlik ilkesi ile bağdaşmamaktadır. İdari itiraz üzerine idari merciler tarafından kişinin aleyhine karar verilmesi hak arama hürriyeti ve hukuki güvenlik ilkesinin teminatıdır.

Disiplin mevzuatında da itiraz üzerine disiplin cezasının hafifletilmesi, cezanın kaldırılması veya cezanın aynen onanması yönünde karar verilebileceği belirtilmiştir.¹²² Mevzuatta itiraz üzerine cezanın ağırlaştırılabileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Kişinin tabi olduğu disiplin mevzuatında itiraz üzerine aleyhe olacak şekilde değişiklik yapılamayacağına ilişkin bir düzenleme olmasa dahi itirazı inceleyen mercinin daha ağır bir cezaya hükmetmesi hukuka uygun olmayacaktır.

2. Aynı Fiile Birden Fazla Ceza Verilemeyeceği İlkesi (Non Bis In Idem)

Hukukun genel ilkelerinden ve aslen bir ceza hukuku ilkesi olan “non bis in idem” ilkesi iyi niyet ve hakkaniyet ilkelerinin gereği olarak şüphelinin bir suç nedeniyle yalnızca bir kez yargılanmasını ve tek suçun tek cezasının olması gerektiğini ifade eder.¹²³ Aynı kişi aynı eylemden dolayı birden çok kez yargılanamaz ve birden fazla cezaya tabi tutulamaz.

¹²⁰ Gündüz, “İdari Yargılama Hukukunda Aleyhe Hüküm Verme ve Aleyhe Bozma Yasağı”, s. 335.

¹²¹ Selman Sacit Boz, “Memur Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 25, S. 2, s. 34.

¹²² 657 sayılı Kanun, madde 135/4: “İtirazın kabulü hâlinde, disiplin amirleri kararı gözden geçirerek verilen cezayı hafifletebilir veya tamamen kaldırabilirler.”; Onur Karahanoğulları, “Memur Disiplin Hukukunun Niteliği ve İlkeleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1999, C. 8, s. 75.

¹²³ Benzer tanımlar için bkz. Ahmet Emrah Geçer, “Vergi Ceza Hukukunda Non Bis In Idem İlkesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, C. 65, S. 2, s. 327; Yücel Oğurlu, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis In Idem’ Kuralı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, C. 52, S. 2, s. 103; Çolpan Mücahit Küçük, “657 Sayılı Kanun Kapsamında Disiplin Cezaları ve Ceza Hukuku ile Ceza Muhakemesi Hukuku Genel İlkelerinin Disiplin Hukukunda Uygulanabilirliği”, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2019, s. 265; Yasin Aslan, “İdari Yaptırımlar”, *TBB Dergisi*, 2009, C. 85, s. 176; Ekinci, “Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”, s. 46; Oğuz Sancakdar vd., *İdare Hukuku El Kitabı*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 181; Çağlayan, *İdari Yaptırımlar Hukuku*, s. 42; Ali Dursun Ulusoy, *İdari Yaptırımlar*, On İki Levha Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 109.

Bu ilke hukukumuzun bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7. Protokol madde 4/1'de şu şekilde yer almaktadır: “Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkûm edilemez.” 5237 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223'üncü maddesinin 7'nci fıkrası da bu ilkeyi “Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.” şeklinde hüküm altına almıştır.¹²⁴

14. Uluslararası Viyana Ceza Kongresinde “non bis in idem” ilkesi ile ilgili olarak “Muhakemeye İlişkin Esaslar” kapsamında alınan kararlar ile aynı kişiye aynı eyleminden dolayı hem idari bir ceza hem de adli bir cezanın uygulanmasına yönelik yasal düzenleme yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.¹²⁵ Bu kapsamda kabahatler kapsamında bu yönde bir düzenleme yapılsa da haklı olarak disiplin cezaları adli süreçlerden bağımsız olacak şekilde düzenlenmiştir.

“Non bis in idem” ilkesi disiplin yaptırımları açısından mutlak olarak geçerli olan bir ilke değildir. Aşağıda bu ilke; kişiye bir eylemden dolayı hem disiplin yaptırımı hem cezai müeyyide uygulanması hem disiplin yaptırımı hem başka bir idari yaptırım uygulanması ve aynı anda iki farklı disiplin yaptırımı uygulanması bağlamında ayrı ayrı incelenecektir.

a. Bir Eylemden Dolayı Hem Disiplin Yaptırımı Hem Cezai Müeyyide Uygulanması

Bir eyleminden dolayı kişi hakkında adli soruşturma yapılması aynı eyleminden dolayı ayrıca disiplin soruşturması yapılmasını ve disiplin cezası verilmesini engellemez. Disiplin soruşturması ile ceza yargılaması kural olarak birbirinden bağımsız olarak yürütülür ve her ikisi hakkında da birbirinden bağımsız olarak karar verilebilir.¹²⁶ Kişiye bir eylemden dolayı hem idari hem adli ceza verilebileceği için bu konuda “non bis in idem” ilkesi uygulama alanı bulmaz. Yani bu ilke disiplin hukuku ile ceza hukuku arasındaki ilişkide geçerli olan bir ilke değildir.¹²⁷

¹²⁴ Bkz. Çağlayan, İdari Yaptırımlar Hukuku, s. 43; Mustafa Özen, “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2010, C. 14, s. 391.

¹²⁵ Oğurlu, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis In Idem’ Kuralı”, s. 110.

¹²⁶ Sezgin Hatipoğlu, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Disiplin Hukuku Bakımından Bağlayıcılığı”, *Danıştay Dergisi*, 2016, C. 141, s. 87; Çağlayan, İdare Hukuku Dersleri, s. 296.

¹²⁷ Ekinci, “Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”, s. 47.

Kanun koyucu ceza yargılaması karşısında “disiplin soruşturmasının bağımsızlığı” ilkesine¹²⁸ disiplin mevzuatında da yer vererek “non bis in idem” ilkesini disiplin hukukunda uygulama alanı olmayan bir ilke haline getirmiştir.¹²⁹

Anayasa Mahkemesi de aynı eylemden dolayı farklı hukuk disiplinleri kapsamında kişiye iki ayrı ceza verilebileceği yönünde karar vermiştir.¹³⁰ Danıştay kararlarında da istikrarlı bir şekilde disiplin soruşturmasının ceza kovuşturmasından bağımsız olduğu ve disiplin cezası vermeye yetkili organların yargı kararları ile bağılı olmadıkları vurgulanmıştır.¹³¹

Yargı kararları ile disiplin işlemleri kural olarak birbirinden bağımsız olarak yürütülmekle birlikte bu konuda bazı istisnalar mevcuttur. Yargı mercilerinin bir kişinin isnat edilen bir fiili işlemediğini kesin hükümle karar altına aldığı durumlarda artık idari makamlar aynı fiilin işlendiğini iddia edemeyecek, fiil işlenmiş gibi kişiye disiplin cezası veremeyeceklerdir. Aynı şekilde bir kişinin bir fiili işlediğinin kesinleşmiş bir yargı kararıyla hüküm altına alındığı hallerde idari makamlar da ilgili fiilin işlendiğini kabul edecek ve buna istinaden ilgili kişiye ayrıca bir disiplin cezası verebileceklerdir.¹³² Aksi halde fiilin işlenip işlenmediği konusunda yargı mercileri ile idare arasında farklı yönde kararlar verilecek bu da hukuk düzeni açısından istenmeyen bir durum ortaya çıkaracaktır.

¹²⁸ Kaya, “Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hâkim Olan Temel İlkeler”, s. 78.

¹²⁹ 2802 sayılı Kanun, madde 72/1: “Hâkim ve savcılar hakkında ceza soruşturması veya kovuşturmasına başlanmış olması, aynı olaydan dolayı disiplin soruşturmasını gerektirmeyeceği gibi, ilgilinin mahkûm olması veya olmaması ayrıca disiplin cezası verilmesine engel teşkil etmez.”; 1136 sayılı Kanun, madde 140/1: “Avukat hakkında başlamış olan ceza kovuşturması, disiplin işlem ve kararlarının uygulanmasına engel olmaz.”; 5174 sayılı Kanun, madde 91/1: “Disiplin işlem ve kararına konu teşkil edecek bir eylemde bulunmuş bir üye hakkında, aynı eylemden dolayı ceza mahkemesinde dava açılmış olması, disiplin soruşturması açılmasını ve disiplin cezası verilmesini engellemez.”

¹³⁰ “Hukuk devleti ilkesi ve ceza hukukunun temel ilkeleri arasında yer alan ‘aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz (ne bis in idem)’ ilkesi gereğince, kişi aynı eylem nedeniyle birden fazla yargılanamaz ve cezalandırılmaz. Ancak, bu ilke mutlak olmayıp, konu bakımından birbirine benzeseler dahi, korunan hukuki yararı, unsurları, amacı ve neticesi farklı olması nedeniyle aynı fiilin aynı hukuk disiplinleri kapsamında farklı şekillerde mütalaa edilmesi mümkündür. Bir fiilin söz konusu hukuk disiplinlerinin öngördüğü farklı yaptırımlarla cezalandırılması hukuk devleti ve ‘aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz’ ilkesine aykırılık teşkil etmez.” AYM, E. 2014/124, K. 2015/24, 05.03.2015, (T.C. Resmî Gazete, 12 Haziran 2015 ve 29384) § 9.

¹³¹ Danıştay 1. Dairesinin 13.03.1980 tarihli ve E. 1980/1124, K. 1978/10229 sayılı kararı; Danıştay 1. Dairesinin 30.03.1979 tarihli ve E. 1979/253, K. 1979/187 sayılı kararı (Akt.: Oğurlu, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis In Idem’ Kuralı”, s. 107).

¹³² Oğurlu, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis In Idem’ Kuralı”, s. 114 ve 122.

b. Bir Eylemden Dolayı Hem Disiplin Cezası Hem de Farklı Bir İdari Yaptırım Uygulanması

İdari yaptırım, idarenin kendi faaliyet alanını ilgilendiren hukuk kurallarına veya kendisi tarafından yapılan düzenlemelere ve alınan kararlara aykırı hareket edenleri herhangi bir yargı kararına ihtiyaç duymadan ilgili kural, düzenleme veya kararlara uymaya zorlaması ya da aykırı davranışlarda bulunan personeline karşı bazı hukuki tepkilerde bulunmasıdır.¹³³ Disiplin cezaları da bir tür idari yaptırımdır. Kişinin tabi olduğu disiplin mevzuatına göre disiplin suçu olarak belirlenen bir eylem aynı zamanda başka bir idari yaptırıma konu olabilir. Böyle bir durumla en çok karşılaşacağımız idari yaptırım türü kabahatlerdir. Toplum düzeni, genel sağlığı, genel ahlakı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak amacıyla 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile bazı eylemler kabahat olarak belirlenmiş ve bunların işlenmesi halinde idari ceza verilmesi öngörülmüştür. Bu cezaların topluma karşı yapılan eylemleri önleme ve cezalandırma fonksiyonları vardır. Disiplin cezasında korunan hukuki değer kişinin içinde bulunduğu kurumun ve kişilerin haklarının korunması iken kabahatlerde tüm toplumun korunması esas alınmaktadır. Bu sebeple her iki idari yaptırım süreci birbirinden ayrı yürütülür.

Ceza hukukunda bir eyleme yalnızca bir ceza verilebilirken, idare hukukunda farklı kanunlar kapsamında aynı eyleme birden fazla yaptırım uygulanabilmektedir. Örneğin, kapalı alanda sigara içen bir kişiye hem Kabahatler Kanunu'na göre idari para cezası hem de kurum içi düzenin sağlanması amacıyla disiplin cezası verilebilecektir. Disiplin mevzuatında da bu durum hüküm altına alınarak kanuni bir dayanağa oturtulmuştur.¹³⁴ Sonuç olarak aynı eylemden dolayı bir kişiye hem disiplin cezası hem de başka bir kanun kapsamında farklı bir idari ceza uygulanabilir. Bu gibi durumlarda da "non bis in idem" ilkesi uygulama alanı bulmaz.

c. Bir Eylemden Dolayı İki Farklı Disiplin Yaptırımı Uygulanması

"Non bis in idem" ilkesi tek bir fiilden dolayı aynı kanun kapsamında farklı ve birden fazla disiplin cezası verilmesi durumunda varlığını göstermektedir. Bu durumda disiplin hukuku açısından mükerrer ceza verme yasağı ortaya çıkmak-

---

¹³³ Zor, "Disiplin Hukukunda Uygulanan İdari Usul İlkeleri", s. 336; Halil Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri (Cilt: II)*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2019, s. 106.

¹³⁴ 5174 sayılı Kanun, madde 93/son: "Para cezası verilmesi ayrıca disiplin cezası verilmesini engellemez."; 6413 sayılı Kanun, madde 4/4: "Bir fiilin diğer kanunlar kapsamında idari yaptırıma bağlanmış olması, aynı fiile bu Kanun kapsamında disiplin cezası verilmesine engel teşkil etmez."; 7068 sayılı Kanun, madde 4/4: "Bir fiilin diğer kanunlar kapsamında idari yaptırıma bağlanmış olması, aynı fiile bu Kanun kapsamında disiplin cezası verilmesine engel teşkil etmez."

tadır. Aynı fiilden dolayı aynı kanun hükümlerine göre birden fazla disiplin yaptırımını uygulanamaz.¹³⁵ Burada aynı kanun kapsamında olması hususuna dikkat etmek gerekir. Örneğin, bir eylemden dolayı disiplin soruşturması yapılarak disiplinsizlik işlemediğine karar verilen bir kişi hakkında aynı eylem dolayısıyla aynı kanun kapsamında disiplin soruşturması yapılamayacaktır. Veyahut disiplin cezası verilen kişiye aynı eylemi sebebiyle başka bir disiplin cezası verilemeyecektir.

Bazı durumlarda bir eylemin birden fazla disiplinsizlik oluşturması hali söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda, disiplin mevzuatında¹³⁶ da belirtildiği üzere, fikri içtima kurallarına göre ağır olan disiplin yaptırımını uygulanır.¹³⁷ “Non bis in idem” ilkesi bu durumda da uygulama alanı bulmakta ve bir eylem için ağır olan tek cezanın uygulanması söz konusu olmaktadır.

Kişinin birden fazla statüye sahip olduğu hallerde ise kurum içi düzenin sağlanması amacıyla kişinin sahip olduğu her bir statü için farklı bir disiplin sorumluluğu söz konusu olabilmektedir. Bu durumda aynı fiil için birden fazla disiplin cezası verilmesi mümkün olabilmektedir. Somut bir örnek vermek gerekirse, bir kişi hem üniversite öğrencisi hem de polis memuru olabilir. Bu kişinin üniversite sınırları içerisinde uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması veyahut bulundurması eylemi “Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği”nin 8’inci maddesi ile disiplin suçu olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda bu eylem “Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü” ile meslekten çıkarma cezasını gerektiren bir disiplin suçu olarak belirlenmiştir. Üniversite sınırları dahilinde her iki mevzuatta da disiplin suçu olarak tanımlanmış olan eylemin icrası neticesinde, kişi her iki statüsüne bağlı olarak ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Eylemin

¹³⁵ Oğuz Sancakdar vd., *Disiplin Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 58.

¹³⁶ 7068 sayılı Kanun, madde 4/3: “Bir fiilin birden fazla disiplinsizlik teşkil etmesi halinde ağır olan disiplin cezası verilir.”; 6413 sayılı Kanun, 4/3: “Bir fiilin birden fazla disiplinsizlik teşkil etmesi hâlinde ağır olan disiplin cezası verilir.”; Futbol Disiplin Talimatı, madde 10/2: “Bununla birlikte, fiillerin bir bütünlük arz etmesi halinde en ağır cezayı gerektiren ihlal için öngörülen cezaya hükmedilir ve öngörülen ceza yarısına kadar artırılabilir.”

¹³⁷ Boz, “Memur Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler”, s. 31; Kaya, “Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hâkim Olan Temel İlkeler”, s. 72; “Gerek uygulamada, gerekse öğretilerde, işlediği bir eylem ile yasanın çeşitli kurallarını çiğneyen kimseye o kuralardan en ağır cezayı kapsayan cezanın verilmesi kabul edilmektedir. Bu durumda, davacıya birden fazla disiplin kuralını ihlal eden eylemi nedeniyle hem kısa süreli durdurma, hem de uzun süreli durdurma cezası verilmesine ilişkin işlemin kısa süreli durdurma cezasına yönelik kısmında hukuki isabet bulunmamaktadır.” Danıştay 10. Dairesinin 18.02.1985 tarihli ve E. 1984/399, K. 1985/244 sayılı kararı (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı).

üniversite sınırları dışında gerçekleşmesi halinde ise kişi yalnızca Emniyet Disiplin Tüzüğü kapsamında cezalandırılabilir. Bu gibi durumlarda kişi sahip olduğu her bir statü için farklı disiplin mevzuatına tabi olacak, yaptığı bir eyleme karşılık olarak farklı şekillerde sorumlu tutulacak ve farklı cezalar alabilecektir. Sahip olduğu statülerden birinden ceza almış olması onun diğer kanun hükümlerine göre ceza almayacağı sonucunu doğurmaz.¹³⁸ Dolayısıyla bir eylemden dolayı birden fazla ceza verilemeyeceği ilkesi birden fazla statüsü olan, yani birden fazla kurum veya kuruluş ile ilişkisi olan kişiler¹³⁹ hakkında uygulama alanı bulmaz. Aynı statü içinde bu kişilere birden fazla ceza verilemese de kişiye sahip olduğu statüler bağlamında bu statüler sayısınca disiplin cezası verilebilir.

SONUÇ

Disiplin hukuku kapsamında kişilere uygulanan yaptırımlar kural olarak ceza hukukuna tabi olan yaptırımlar kadar ağır sonuçlar doğurmasa bile bazı disiplin cezaları (meslekten ihraç cezaları gibi) adli cezalardan daha ağır maddi ve manevi sonuçlar doğurabilmektedir. Kimi zaman da kişiler sırf disiplin cezası almış olmaları nedeniyle meslek hayatlarında bazı hak veya imkânlardan mahrum kalabilmektedirler.

Ceza hukuku kapsamında Anayasa ve ilgili mevzuatta suç ile cezalara ilişkin esaslar ve ilkeler genel olarak şüpheye yer vermeyecek şekilde düzenlenmiş ve cezai müeyyide ile karşı karşıya kalacak kişilere belirli oranda güvence sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak kişilerin temel haklarına belirli oranda müdahale etme imkân ve kabiliyeti olan disiplin cezaları hakkında uygulanacak esas ve ilkelere bütünüyle ve yeknesaklıkla yer veren bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu husus her kurum, kuruluş veya grup için çıkarılan disiplin mevzuatına bırakılmıştır. Mevcut mevzuat hükümleri incelendiğinde, son yıllarda çıkarılan mevzuat hükümleri daha kapsamlı olmakla birlikte, disiplin hukukuna hâkim olan

---

¹³⁸ Muratoğlu, "Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu", s. 115; Aslan, "İdari Yaptırımlar", s. 177. 6413 ve 7068 sayılı Kanunlar, madde 4/2: "Aynı fiil nedeniyle bu Kanunda yazılı disiplin cezalarından birden fazlası verilemez." Bu hükümlerde de belirtildiği üzere kişi tek eylemi nedeniyle aynı kanun kapsamında tek bir disiplin cezası ile cezalandırılabilir. Ancak kişinin birden fazla statüsü olması durumunda tabi olduğu birden fazla disiplin mevzuatı olacak ve her birine karşı ayrı ayrı sorumlu olacaktır.

¹³⁹ İfadeyi birkaç örnek ile somutlaştıracak olursak; polis memurunun aynı zamanda üniversitede öğrenci olması, avukatın aynı zamanda futbol hakemi olması, devlet memurunun aynı zamanda amatör lisanslı olarak basketbol oynaması, kamu çalışanı olan doktorun aynı zamanda meslek odasına kayıt yaptırarak oda faaliyetlerine katılması vb.

ilkelerin neler olduğu ve nasıl uygulanmaları gerektiği hususlarında yeterli düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu sebeple disiplin cezalarına maruz kalacak kişilerin haklarını idarenin menfaatleri ile eşit olarak gören, tüm grupları disiplin yaptırımları karşısında aynı düzeyde koruyan esas ve ilkelerin belirlendiği ve disiplin hukuku ile ilgili işlemlerin genel çerçevesinin çizildiği bir mevzuata veya Anayasa'da düzenlenen suç ve cezalara ilişkin ilkelerin idari yaptırımlar ve disiplin cezaları göz önünde bulundurularak aynı esaslara göre yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Birer idari işlem olan disiplin cezaları, idari işlemlerin hukuka uygunluk karesinde yaralanması sayesinde hukuka aykırı olarak tesis edilseler dahi itiraz üzerine yetkili bir merci tarafından veya mahkeme tarafından iptal edilmediği sürece hukuka uygun ve geçerli bir işlem olarak kabul edilmektedir. Veyahut kamu yararının sağlanması maksadıyla mutlak suretle cezalandırılması gereken disiplinsizlikler, disiplin işlemini uygulamaya yetkili kişiler tarafından cezasız bırakılabilmekte ya da yanlış hukuki uygulamalar neticesinde hukuka uygun olarak verilen disiplin cezaları iptal edilebilmektedir. Bu durumlar ya disiplin cezası tesis edilen kişi üzerinde bir haksızlık oluşturmakta ya da hukuken ve haklı olarak cezalandırılması gereken eylem cezasız bırakılmak suretiyle kamu yararının sağlanmasını engellemektedir. Bu sebeple disiplin cezası vermekle yetkili olan ve bu yaptırımlara maruz kalabilecek kişilere aday memurluk veya mesleki eğitim süresinde disiplin hukukuna hâkim olan usule ve esasa yönelik ilkelerin ön plana çıkarıldığı eğitimler verilmesinin ve bu kişilerin muayyen zamanlarda disiplin işlemlerine yönelik meslek içi eğitime tabi tutulmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Berrin, "Ceza Hukukuyla Bağlantılı Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, Yıl: 2015, ss. 319-328.
- AKYILMAZ Bahtiyar, SEZGİNER Murat, KAYA Cemil, *Türk İdare Hukuku*, Savaş Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2019.
- AKYILMAZ, Bahtiyar, "Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, Yıl: 2002, ss. 239-262.
- ASLAN, Yasin, "İdari Yaptırımlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 85, Yıl: 2009, ss. 173-188.
- ATAY, Ender Ethem, *İdare Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019.
- BOZ, Selman Sacit, "Memur Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 2, Yıl: 2017, ss. 15-41.
- CEYLAN, Mahmut, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16, Yıl: 2018, ss. 325-341.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, *İdari Yaptırımlar Hukuku*, Asil Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2006.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, *İdare Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2017.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2017.
- ÇINAR, Ali Rıza, "Aleyhe Değiştirme Yasağı Kuralı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2013, ss. 603-666.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2016.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, "Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Kıyas Yetkisinin Sınırları", *Ceza Hukuku Dergisi*, 2015, S. 29, ss. 7-37.
- DEĞİRMENCİ Olgun, TANRIVERDİ Battalgazi, *TSK Disiplin Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2017.
- DURMUŞ, Alper, *Memur Disiplin Hukuku*, Adalet Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2014.
- EKİNCİ, Murat, "Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Yıl: 2017, ss. 19-51.
- FEYZİOĞLU, Metin, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 48, Yıl: 1999, ss. 135-163.
- FİŞ ÜSTÜN, Gül, "Disiplin Soruşturmasında Hukuka Aykırı Deliller", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Yıl: 2018, ss. 17-35.

- GEÇER, Ahmet Emrah, "Vergi Ceza Hukukunda Non Bis In Idem İlkesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 65, Sayı: 2, Yıl: 2016, ss. 315-348.
- GÖZLER Kemal, KAPLAN Gürsel, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınevi, 19. Baskı, Bursa, 2017.
- GÖZLER, Kemal, *İdare Hukuku (Cilt: I)*, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019.
- GÖZLER, Kemal, *İdare Hukuku (Cilt: II)*, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2019.
- GÖZÜBÜYÜK Şeref, TAN Turgut, *İdare Hukuku (Genel Esaslar)*, Turhan Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, 2019.
- GÜNDAY, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017.
- GÜNDÜZ, Fatma Ebru, "Hukuka Aykırı Elde Edilmiş Delillerin Disiplin Hukukunda Kullanılması", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 4, Yıl: 2019, ss. 89-114.
- GÜNDÜZ, Fatma Ebru, "İdari Yargılama Hukukunda Aleyhe Hüküm Verme ve Aleyhe Bozma Yasağı", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, Yıl: 2020, ss. 333-360.
- HAKERİ, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 21. Baskı, Ankara, 2017.
- HATİPOĞLU, Sezgin, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Disiplin Hukuku Bakımından Bağlayıcılığı", *Danıştay Dergisi*, Cilt: 141, Yıl: 2016, ss. 87-96.
- İŞIKLAR, Celal, *Kamu Disiplin Yaptırımları*, Adalet Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2019.
- İNCİ, Zekiye Özen, "Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, C. 7, S. 2, ss. 119 - 168.
- KAĞITÇIOĞLU, Mutlu, "Kurgudan Gerçekliğe Uzanan Bir Tartışma Alanı: Susma Hakkının İdare Hukukunda Yeri Var mıdır?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 134, Yıl: 2018, ss. 115-152.
- KALABALIK Halil, *İdare Hukuku Dersleri (Cilt: II)*, Seçkin Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2019.
- KARAHANOĞULLARI, Onur, "Memur Disiplin Hukukunun Niteliği ve İlkeleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 8, Yıl: 1999, ss. 55-77.
- KAYA, Cemil, "Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hâkim Olan Temel İlkeler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 38, Sayı: 2, Yıl: 2005, ss. 61-87.
- KAYMAZ, Seydi, "Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değişirme Yasağı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2013, ss. 1397-1452.

- KÖSE, Muharrem, **“Türk Silahlı Kuvvetlerinde Disiplin Suç ve Cezalarına İlişkin Esaslar ve Uygulaması”** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.
- KÜÇÜK, Çolpan Mücahit, **“657 Sayılı Kanun Kapsamında Disiplin Cezaları ve Ceza Hukuku ile Ceza Muhakemesi Hukuku Genel İlkelerinin Disiplin Hukukunda Uygulanabilirliği”**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.
- MELİKŞAH, Yasin, **İdari Yargılama Usulünde İspat**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015.
- MURATOĞLU, Tahir, “Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 19, Yıl: 2014, ss. 77-147.
- OĞURLU, Yücel, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis In Idem’ Kuralı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 2, Yıl: 2003, ss. 101-124.
- OĞURLU, Yücel, **“İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma”**, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999.
- ONAR, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları (Cilt: II)**, İsmail Akgün Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1966.
- ÖZAY, İlhan, **İdari Yaptırımlar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1985.
- ÖZBEK Veli Özer, KANBUR Mehmet Nihat, DOĞAN Koray, BACAKSIZ Pınar, TEPE İlker, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2014.
- ÖZBEK Veli Özer, KANBUR Mehmet Nihat, DOĞAN Koray, BACAKSIZ Pınar, TEPE İlker, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2014.
- ÖZBEK Veli Özer, TEPE İlker, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin -Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla- Genel Bir Değerlendirme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, Cilt: 16, Yıl: 2014, ss. 3759-3797.
- ÖZDİLER KÜÇÜK, Eda, “Vergi Suçlarında Masumiyet Karinesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, Yıl: 2014, ss. 195-208.
- ÖZEN, Mustafa, “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Yıl: 2010, ss. 389-417.
- SANCAKDAR Oğuz, ALTINOK ÇALIŞKAN Elif, DURSUN Gizem, SEYHAN Serkan, YAĞCI Pınar, **Disiplin Hukuku**, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2019.
- SANCAKDAR Oğuz, ÖNÜT Lale Burcu, US DOĞAN Eser, KASAPOĞLU TURHAN Mine, SEYHAN Serkan, **İdare Hukuku El Kitabı**, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019.

- TAŞKIN, Ahmet, **Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2006.
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kiyas>.
- ULUSOY, Ali Dursun, **İdari Yaptırımlar**, On İki Levha Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2013.
- US DOĞAN Eser, YÜCEL DERİCİLER Özge, “Kamu Görevlisi Disiplin Hukukunda Masumiyet Karinesi ve Şüpheden Sanık Yararlanır (In Dubio Pro Reo) İlkelerinin Uygulanması”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2020, C. 5, S. 1, ss. 1087-1122.
- ÜNVER Yener, HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, 16. Baskı, Ankara, 2019.
- ÜZÜLMEZ, İlhan, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt: 58, Yıl: 2005, ss. 41-72.
- YILDIRIM Turan, ŞAHİN Melikşah, KAMAN Nur, ÜSTÜN Gül, ÖZDEMİR Eyüp, OKAY TEKİNSOY Özge, **İdare Hukuku**, On iki levha Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul, 2018.
- YILMAZ, Halil, “Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Açısından)”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 58, Yıl: 2011, ss. 64-67.
- YILDIRIM Tolga, “Türk Askeri Disiplin Hukukunun Güncel Sorunları ve Amirlerin Suçta Kıyas Yetkisine Farklı Bir Bakış”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2019, C. 77, S. 1, ss. 47-88.
- ZOR, Burç Volkan, “Disiplin Hukukunda Uygulanan İdari Usul İlkeleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt: 155, Yıl: 2021, ss. 331-377.